

Förtroendet under kontroll?

Analys av en enkätstudie om kontroller och förtroende



Utgivare: Försäkringskassan
Analys och prognos

Upplysningar: Malin Junestav
010-116 94 16
malin.junestav@forsakringskassan.se

Johanna Lovén
010-116 92 59
johanna.loven@forsakringskassan.se

Webbplats: www.forsakringskassan.se

Förord

Att de gemensamt finansierade socialförsäkringarna administreras på ett korrekt och lagenligt sätt är en grundförutsättning för att de ska uppfattas som legitima bland breda grupper i samhället. Ett sätt att säkerställa att så är fallet är en viss nivå av kontroll av att ärenden handläggs på ett korrekt sätt och att utbetalningarna från systemet till enskilda, eller i vissa fall vårdgivare. Det är samtidigt viktigt att kontrollerna som utförs under handläggningens gång och efteråt är rimligt avvägda mot risken att det blir fel eller att individer använder socialförsäkringen på ett felaktigt eller t.o.m. brottsligt sätt.

Denna rapport handlar om allmänhetens förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet och synen på felaktigt nyttjande av socialförsäkringar och bidrag. Den handlar också om hur människor säger sig reagera på rapportering om kontroller och det som i vardagstal kallas för ”fusk” – något som i realiteten innefattar allt från ringa oaktsamhet till medvetet utförd bedrägeri. Kontroller är en sorts transaktionskostnader, och ju lägre förtroendet för myndigheternas förmåga att utföra sitt uppdrag på ett bra sätt och legitimiteten för systemet (regelverk, villkor osv.) är, desto högre blir kostnaderna för att ”övervaka” medborgarna. Graden av tilltro till socialförsäkringssystemet och till myndigheten är av betydelse för risken att individens förhållningssätt i detta sammanhang, vilket utgör ett gott skäl att söka sänka risken genom att genomföra åtgärder som har potential att höja allmänhetens förtroende.

Rapporten är en delstudie inom analysramverket för förtroende på Analys och prognos, tillsammans med avdelningen för Kontrollfrågor, och har författats av Johanna Lovén, Malin Junestav och Linus Nordenskiöld. Rapporten har granskats internt av Daniel Bjerstedt (analytiker, Analys och prognos) och externt av Torbjörn Lindqvist (utredare på Universitetskanslersämbetet).

Stockholm den 16 april 2014

Laura Hartman
Chef för avdelningen för Analys och prognos

Innehåll

Sammanfattning	5
Summary	6
Inledning	7
Rapportens syften	7
Frågeställningar.....	9
Bakgrund och teoretisk anknytning	9
Förtroende minskar behov av kontroll.....	10
Om Försäkringskassans kontroller.....	12
Metod	14
Material.....	14
Deskriptiva resultat och statistiska analyser	17
Resultat	18
Uppfattningar om fusk	18
Relationer mellan uppfattningar om fusk och kontrollverksamheten	25
Tolkning av svarsprofilerna	29
Sammanfattande diskussion	31
Referenser	34
Bilaga 1	36
Bilaga 2	43
Bilaga 3	45

Sammanfattning

I denna studie undersöks allmänhetens inställning till missbruk av socialförsäkringen och till Försäkringskassans kontrollverksamhet. Hur synen på missbruk av socialförsäkringen samvarierar med förtroendet för Försäkringskassans kontrollverksamhet är i fokus. Studien bygger på en enkätundersökning riktad till personer mellan 20 och 65 år i Sveriges befolkning under juni–juli 2013.

Huvudresultaten indikerar att många respondenter ser allvarligt på missbruk och fusk, men att de inte tror att det är så vanligt. En majoritet av respondenterna tycker antingen att Försäkringskassans kontroll ligger på en bra nivå eller bör utökas. Spridningen i svaren är dock stor. För att bättre förstå relationen mellan attityder till fusk och kontrollverksamheten gjordes en klusteranalys. Denna analys resulterade i fyra svarsprofiler utifrån respondenternas attityder till kontroll och fusk: ”höglitarna”, ”låglitarna”, ”normgruppen” och ”skeptikerna”. De olika gruppernas svarsprofiler indikerar att relationen mellan förtroendet för Försäkringskassans kontrollverksamhet och uppfattningar om kontroll och fusk är komplex. Svarsprofilerna uppvisar olika mönster när det gäller hur de anser att deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet påverkas av medierapportering om att ”fuskare” har åkt fast. Respondenter inom svarsprofilerna ”låglitarna” anger att deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet tenderar att minskar något, medan ”höglitarna” och ”skeptikerna” tenderade att ange att det ökar. Vidare har respondenterna inom de olika svarsprofilerna varierande syn på hur vanligt fusk är, samt olika uppfattningar om hur stor risken är att bli upptäckt vid bidragsfusk.

För att bättre förstå respondenternas attityder har vi även sammanställt respondenters svar på enkätens öppna frågor. Av denna sammanställning framgår att personer med starka åsikter i frågan om fusk och kontroller tenderar att befinna sig i varsin ände av skalan mellan dem som önskar ökade kontroller och dem som förespråkar färre kontroller. Kunskapen om detta är viktig när myndigheter kommunicerar och utformar sina kontrollverktyg. Det är också av stor betydelse att Försäkringskassan inte bidrar till att sänka den allmänna tilliten i samhället genom att överdriva risken för överutnyttjande eller ”fusk”. Ett sådant fokus kan mycket väl stärka misstanken hos allmänheten att Försäkringskassan inte har kontroll över sina egna rutiner.

Summary

In this study we analyze the correlation between perceived misuse of public social insurance benefits and confidence in the social insurance administration. In order to better understand the patterns of answers in the survey, we perform a cluster analysis of the profiles of the respondents. This analysis shows that the profiles of subgroups differ considerably with respect to how common respondents in the subgroups believe misuse is and how they react when they read or hear in the mass media about people getting caught cheating. To deepen the analyses we also used the open-end questions in the questionnaire. This shows that there are strong opinions at each end of the scale ranging from those who want more control to those who believe controls are simply a method to increase the revenues of social security.

The Swedish Social Insurance Agency has a mandate from the government to change the administration so as to turn upwards the populations' declining confidence in both the agency and the social security system. To understand the correlation between the factors that cause confidence or lack of it, attitudes towards control or even mistrust in the intentions of the administration in performing its controls are crucial to understanding the public's confidence in the administration. It is also of great importance that the administration itself doesn't breed distrust in performing the daily routines of administration. If trust- and confidence are low due to perceived user fraud the costs of monitoring designed to dispel this belief (i.e. transaction costs) become higher, while a high level of confidence will lead to smoother transactions and less need to monitor to counteract public beliefs. It is important to reach a balance between necessary levels of user controls on the one hand and on the other hand dealing with serious misuse, which in the worst case can be a reflection of an attitude fawned by a low level confidence, i.e., "everyone else cheats", this study aims to reach some conclusions about how citizens view this matter.

The main findings are that many people see misuse as serious misconduct, but most people tend to believe it is not very common. At the same time though, a majority want increased monitoring and confidence in the agency's measures to prevent misuse and fraud is quite low. Respondents' views on these matters are nevertheless divided and there are strong opinions on both ends of the scale. On one end respondents argue that controls are overwrought and misdirected, on the other that people too easily get away with misconduct. Media also influences people's views on misuse and control, reporting both what they view as warranted uncovering of clear cases of fraud, but also what is portrayed as unfair treatment of benefit applicants in some extreme decisions. So, it is unclear what the net effect of media has been on the past decade's downward trend in confidence in the administration. Clearly the remedies lie in internal policy designed to eliminate administrative incidents of the latter type and, when they nevertheless do occur, a more professional approach to discussing them is needed.

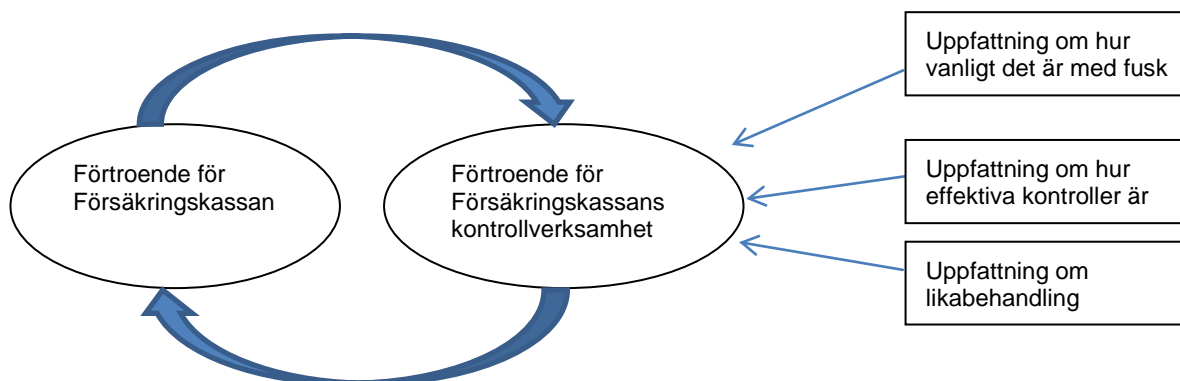
Inledning

Rapportens syften

För 3–4 år sedan var debatten om Försäkringskassans kontroller och idéer om överutnyttjande och ”fusk” livlig. I media rapporteras det fortfarande med jämna mellanrum om hur Försäkringskassan (men även andra myndigheter) upptäcker bidragsbrott och begär tillbaks pengar eller t.o.m. driver rättsliga processer mot individer eller företag som olagligt tagit ut stora summor som de inte har rätt till. Gör detta till eller från för allmänhetens och den enskildes förtroende för Försäkringskassan och socialförsäkringen? Den gemensamma finansieringen och det samhällskontrakt som i fallet med de offentliga socialförsäkringarna gäller är att kriterierna för vem som har rätt till olika förmåner på olika nivåer upprätthålls. Det är mycket viktigt för systemets legitimitet att det inte är möjligt att via socialförsäkringen ta ut stora bitar av den gemensamma kakan samtidigt som andra blir eller upplever sig förfördelade.

Syftet med denna studie är att undersöka attityder till missbruk av socialförsäkringen¹ och synen på Försäkringskassans kontrollverksamhet samt hur synen på missbruk av socialförsäkringen och kontrollverksamheten samvarierar. Vad anser allmänheten om de kontroller som Försäkringskassan utför och vad har allmänheten för kunskap om dem? Frågan om vilket förtroende respondenterna har för Försäkringskassan ställs inte i det enkätmaterial som denna rapport bygger på. Vi kan ändå säga något om detta genom de svarsmönster som framträder då vi frågar om förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet, i kombination med de öppna svar som lämnats i anslutning till dessa. Antagandet är att graden av förtroende den enskilde hyser för Försäkringskassan i stort är starkt kopplad till förtroendet för hur väl myndigheten sköter sin kontrollverksamhet, och att graden av förtroendet för Försäkringskassans kontroller i sin tur påverkas av ett antal andra faktorer:

¹ Vi använder begreppet ”fusk” i rapporten eftersom det är så frågorna kring missbruk av socialförsäkringen är formulerade i enkäten. Frågorna formulerades på detta sätt eftersom missbruk av socialförsäkringen ofta benämns som bidragsfusk i media. Bidragsfusk bör därför vara ett mer välkänt begrepp än missbruk av socialförsäkringen.



Vi antar att hur Försäkringskassan utformar och kommunicerar sina kontroller har betydelse för förtroendet för myndigheten i stort. Det bakomliggande antagandet är att förtroende för kontrollverksamheten är positivt relaterat till förtroendet för Försäkringskassan. Dessutom är det viktigt för socialförsäkringssystemets legitimitet att myndigheten kan garantera att socialförsäkringssystemet nyttjas på rätt sätt.

För att undersöka dessa frågeställningar har vi genom en enkät frågat respondenter om deras syn på kontroller, kontrollverksamheten och brott mot socialförsäkringen. Vi har även ställt frågor om vilka befogenheter och metoder som respondenterna tror att Försäkringskassans kontrollverksamhet har. Hur vanligt respondenterna tror att det är med fusk med socialförsäkringen och bidrag är också relevant, eftersom teorin och forskningen visar att individen agerar utifrån hur hon tror att andra agerar. Detta utgör själva grundproblemet i den sociala fällans problem²: om det finns en övertygelse om att andra är oärliga och missbrukar systemet, minskar drivkraften att själv agera ärligt. En offentlig debatt som överdriver fuskproblematiken verkar i den meningen lika kontraproduktivt som ett system som saknar kontroller.

Rapporten utgör en del av projektet Analysramverket för förtroende och syftar i det sammanhanget på att fördjupa förståelsen för vilka faktorer som är relaterade till förtroendet för Försäkringskassans kontrollverksamhet. Synen på kontrollverksamheten och fusk har inte tidigare undersökts ur ett förtroendeperspektiv. Studien beskriver därför de försäkrades generella syn på Försäkringskassans kontrollverksamhet, fusk och medierapportering om fusk. Dessutom belyser studien en annan viktig aspekt som det finns mycket lite kunskap om: hur individer som upplevt att de varit föremål för kontroll har upplevt kontrollerna.

² Rothstein (2003)

Frågeställningar

Nedan beskrivs rapportens huvudfrågeställningar.

- 1. Uppfattningar om fusk.** Hur vanligt tror respondenterna att det är med fusk eller felaktigt nyttjande av socialförsäkringen? Hur allvarligt ser respondenterna på olika handlingar som gäller missbruk av socialförsäkringen?
- 2. Uppfattningar om kontrollverksamheten.** Hur viktigt är det att Försäkringskassan genomför kontroller och hur effektiva anser respondenterna att nuvarande kontroller är? Hur högt förtroende har respondenterna för Försäkringskassans kontrollverksamhet och vilka befogenheter tror respondenterna att Försäkringskassans kontrollverksamhet har? Hur upplever respondenterna nyhetsrapportering om att fuskare har åkt fast och påverkar det deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet? Hur uppfattar respondenter som upplevt sig ha varit föremål för kontroll dessa kontroller?
- 3. Relationer mellan uppfattningar om fusk och kontroll.** Hur är respondenternas uppfattningar om fusk relaterade till uppfattningar om Försäkringskassans kontrollverksamhet och kontroller?

Dessa frågeställningar bygger på teorin om vad som konstituerar förtroende. Om det finns en hög grad av misstänksamhet mot ”andra” och samtidigt en uppfattning om att samhällets institutioner inte förmår att hindra individer eller företag att ta ut ersättningar de enligt lagen inte har rätt till har vi ingen bra grund att bygga förtroende och legitimitet på. Om detta i sin tur bygger på faktisk kännedom om missförhållanden eller ”en känsla av” att saker inte går rätt till, så behövs i det senare fallet en bättre kommunikation från myndighetens sida.

Bakgrund och teoretisk anknytning

Hur den enskilde uppfattar den kontraktssituation som gäller, i detta fall för socialförsäkringen, påverkar dennes syn på nyttjandet av densamma. Enligt institutionell teori kan en offentlig socialförsäkring ses som en allmänning (något som delas av alla i samhället), och då behövs garantier för nyttjandet av densamma underkastat kontroll för att garantera att de överenskommelser som gäller inte överträds. Samtliga som berörs av både kostnader och rätten att ta ut en nytta (i detta fall en ersättning eller ett bidrag) bör dock ha påverkansmöjligheter och vara rimligt överens om var gränsen mellan bruk och missbruk går. Gäller inte detta finns risken att socialförsäkringens legitimitet urholkas. Upplevs å andra sidan att kontrollinsatserna är felriktade eller överdrivna, så att kostnaderna för själva kontrollerna överstiger nyttan eller att det upplevs som alltför svårt att få tillgång till det man är med och betalar till, urholkas också tilltron till systemet.³

³ Dietz, Ostrom & Stern (2003)

1995 genomförde RRV ett antal kartläggningar om fuskets utbredning inom det svenska trygghetssystemet. Baserat på mörkertalstudier och expertbedömningar uppskattades att det felaktiga utnyttjandet från ersättningsystemen uppgick till mellan 5 och 7 miljarder kronor per år.⁴ Tio år senare, 2005, kom fusk/felutnyttjandedebatten åter i fokus i och med bl a tillsättandet av Delegationen mot felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (FUT-delegationen), som hade som uppgift att utreda såväl omfattningen som karaktären av felaktiga utbetalningar från transfereringssystemen. Följddiskussionerna efter FUT handlade mycket om de tre huvudorsakerna till de felaktiga utbetalningarna från socialförsäkrings- och bidragssystemen, som fränsett att det var svårt att uppskatta ”mörkertal”, utmynnade i att det berodde i lika delar på ”medvetet fusk”, ”omedvetet felutnyttjande” och Försäkringskassans egna bristfälliga rutiner.⁵

En viktig poäng med att söka vägar att upprätthålla eller öka förtroendet för myndigheter som Försäkringskassan är att man på så vis kan sänka olika typer av transaktionskostnader: ju högre förtroende för myndigheten, desto mindre kostnader för kontroll. Det är då viktigt att komma ihåg att förtroende bygger på en ömsesidig relation: en myndighet (eller ett företag) kan inte räkna med att få medborgarnas förtroende om man för egen del signalerar ett bristande förtroende för medborgarna. En situation där myndigheter eller makthavare uttalar en hög grad av misstänksamhet gentemot medborgarna och initierar ökad kontroll och övervakning för att säkerställa att fastställda regler följs ökar risken för att förtroendet och den mellanmänniska tilliten eroderar, samtidigt som kostnaden för övervakning ökar. Graden av upplevt behov av övervakning och kontroll för att regelverk och kontrakt följs står alltid i relation till reglernas legitimitet och grad av tillit till den part som administrerar systemet.

Förtroende minskar behov av kontroll

Teorier och studier om hur graden av förtroende och socialt kapital påverkar demokratins funktionssätt har kommit att bli allt mer centrala inom samhällsvetenskaperna under det senaste decenniet. I detta sammanhang är det perspektivet intressant då socialt kapital bygger på förtroende mellan individer, grupper och mellan medborgare och stat. Enligt Bo Rothstein påverkar en väl fungerande stat/byråkrati graden av förtroende inte bara mellan medborgare och stat/institutioner, utan även mellanmännisklig tillit och därmed det sociala kapitalet. Enligt Putnam går dock påverkan snarare åt andra hållet – ett livligt socialt kapital i form av frivilligt engagemang i föreningsliv och gemensamma aktiviteter påverkar den mellanmänniska tilliten i positiv riktning och eventuellt påverkar det i sin tur synen på staten och statens institutioner.⁶ Där Rothstein pekar på betydelsen av statens institutioner som förtroendeavgörande (”just institutions matter”), har Putnam snarare sin utgångspunkt i civilsamhällets funktioner och de mellan-

⁴ Detta utgjorde ett relativt osäkert underlag och felmarginalerna i skattningarna är mycket osäkra, vilket också framhölls i RRVs rapporter.

⁵ Riksrevisionen 1995 (RRV 1995:32-33); Delegationen mot felaktiga utbetalningar (Fi 2005:03)

⁶ Rothstein (2003); Putnam, Leonardi & Nanetti (1992)

mänskliga relationerna. Vilken av utgångspunkterna man än väljer, så har ett antal empiriska studier visat att förtroende/tillit är starkt knuten till statens och samhällets förmåga att producera välfärd och demokrati – systemets output-sida spelar därmed roll för förtroendet.⁷

Relevansen för kontroll/fusk-frågan är att en hög grad av tillit och förtroende för staten och statens institutioner dels kan förväntas leda till en lägre misstänksamhet och ett mindre behov av övervakning och kontroll för att regler följs, än när det motsatta gäller. Då krävs dock även att kontraktet är tydligt, att de inblandade känner att de har möjlighet att medverka och påverka, att kontraktet (villkoren) äger legitimitet och att alla blir lika behandlade i enlighet med de regler som överenskommit.⁸ Graden av upplevt behov av övervakning och kontroll för att regelverk och kontrakt följs står alltid i relation till reglernas legitimitet och grad av tillit till den part som administrerar systemet. Om den part som administrerar systemet inte åtnjuter medborgarnas förtroende i någon större utsträckning, så är det låga förtroendet det man behöver påverka i första hand.

Svallfors (2010) skriver om de tre legitimitetsdimensionerna för välfärdsstatens stödsystem, där den första handlar om tilliten till välfärdsstatens måluppfyllelse, den andra om stöd för den kollektiva finansieringen och den tredje dimensionen om ”de andras beteende”, eller med andra ord misstanken om att det finns människor som åker snålskjuts och fuskar med eller ”snyltar” på systemen. Om alltför stora grupper till exempel låter bli att söka arbete för att man hellre lever på ersättningarna från arbetslöshetsförsäkringen, eller sjukskriver sig utan att egentligen vara sjuk, kommer en kollektiv socialförsäkring inte att gå att upprätthålla. Och om stora grupper grips av misstankar om att andra är ”fripassagerare” och inte gör så gott de kan kommer detta i förlängningen att påverka deras egen acceptans för att vara med och finansiera systemen. ”Ingen vill bli exploaterad.”⁹ En variant på det sista är att det sprids en överdriven misstänksamhet som till viss utsträckning saknar grund.¹⁰

Under 2000-talets första decennium ägnades en hel del debatt och forskning åt det s.k. moral hazard-problemet, närmare bestämt asymmetrisk information: problemet med att den enskilde har ett informationsövertag gentemot utbetalande myndigheter, som a-kassor, försäkringskassa och kommunernas socialtjänst.¹¹ Resonemanget bygger på att myndigheten inte fullt ut kan veta eller kontrollera att den enskilde verkligen saknar arbetsförmåga (som är ett av flera villkor för rätten till stöd), eller är så sjuk eller skadad som hon eller han uppger sig vara. Antagandet bygger också på att den enskildes incitament att ”vara försiktig” sjunker med vetskapen att man är försäkrad

⁷ Ostrom (1990, 1993); Rothstein (2003); Rothstein & Stolle (2003). Resultat från ett antal studier stödjer tesen att i valet mellan monetära belöningar till priset av personlig social utslutning väljer en stor majoritet bort ekonomisk vinning om det kostar dem för mycket socialt.

⁸ Ostrom (2005)

⁹ Svallfors (2010)

¹⁰ Johnson (2010); Lundström (2011)

¹¹ Johansson & Palme (2004); Larsson & Runeson (2007)

mot en risk. Därmed följer nödvändigheten av en självrisk i varje försäkring. Inom sjukförsäkringen är t.ex. karensdagar en självrisk.

Även om den enskilde kan antas ha bättre information om t.ex. sin arbetsförmåga än vad byråkratin har, innebär detta inte nödvändigtvis i nästa steg att byråkratin och/eller politiska beslutsfattare på olika vis inte kan begränsa möjligheten att ”utnyttja” ersättningssystemet. Visar det sig t.ex. att en person begärt och fått ersättning eller bidrag som han eller hon helt eller delvis saknar rätt till enligt lag (och detta upptäcks), så riskerar hon eller han att få ersättningen indragen, nedsatt eller bli återbetalningsskyldig. Rör det sig om grova försök att otillbörligen tillskansa sig ersättningar eller bidrag kan det även bli fråga om åtal och fällande dom, vilket regleras i bidragsbrottslag (2007:612).

Om Försäkringskassans kontroller

FUT-delegationens utredningar, som visade att en stor del av de felaktiga utbetalningarna var ett resultat av myndighetens egna bristande rutiner, gav anledning till en översyn av såväl administrativa rutiner, regeltillämpning och kontroller. En huvudsaklig inriktning är att den större delen av kontrollerna ska ske så tidigt i handläggningen som möjligt, för att lyfta bort risker för fel senare i kedjan. Det är av stor betydelse att myndigheten klarar av att hantera risker i handläggningen och så långt som möjligt minska behovet av brett riktade efterkontroller, även om sådana alltid kommer att behöva göras i någon utsträckning. När det gäller efterkontroller görs dessa efter tips, efter impulser från handläggare när något inte verkar stå rätt till i enskilda fall, eller när myndigheten analyserar utbetalningar i vissa förmånsslag (där risken för fel bedöms som hög). Försäkringskassan får även inhämta information från andra myndigheter, så som Arbetsförmedlingen, Skatteverket och CSN, i enskilda fall. När kontrollutredarna hittar felaktigheter kan utredning påbörjas och om ett fall bedöms handla om en större grad av missbruk av försäkringen inleds en rättslig process. Försäkringskassan utför inte på egen hand spaningsarbete eller dylikt, utan om misstanke om brott kan stärkas blir det en fråga för polis och domstol. En annan typ av kontroll är när myndigheten konstaterar att en försäkrad fått ut en för stor ersättning i relation till vad denne har rätt till enligt bestämmelserna. I dessa fall behöver det inte alls vara uppsåtligt från någon part, men det kan ändå resultera i återbetalningskrav.

Försäkringskassans grundläggande inställning enligt den kontrollpolicy¹² som beslutades i januari 2012 är att de allra flesta vill göra rätt och att myndigheten ska hjälpa till så att det blir enklare att göra rätt. När man, som inriktningen i kontrollverksamheten var tidigare, gör misstänkliggörande till norm så minskar man den enskildes samarbetsvillighet och ökar risken för att fel uppstår då kommunikationen mellan myndighet och allmänhet försämras. Försäkringskassan bör dock också ha en metod och en strategi för att hitta och åtgärda de relativt få som medvetet avser att lura systemet. Denna strategi skiljer sig från tidigare förhållningssätt på så vis att man

¹² FK (2011-12-15 nr 090548-2010)

differentierar kontrollerna i förhållande till den bedömda risken för att misstag eller felaktigheter uppstår. Enligt Försäkringskassans kontrollpolicy bör kontrollerna och kontrollverksamheten stratifieras efter hur hög risken för felutnyttjande är samt utifrån information om individers tidigare nyttjande av socialförsäkringen

Att administrationen av försäkringen sker på ett rättssäkert sätt, i meningen att beslut fattas baserade på tillräckliga underlag och det finns kunskap om vilken rätt den enskilde som söker en ersättning har, är en av de viktigaste legitimitetsaspekterna. Myndigheten ska genom sådana rutiner kunna garantera att den offentliga försäkringen nyttjas på rätt sätt och undanröja misstankar om missbruk bland allmänheten, som i sin tur är förtroendeskapande i meningen att det sänker oron och misstankegraden medborgare emellan. I grunden bygger detta på teorin om att det rationelle aktören tänker och agerar utifrån vad den tror att ”den andre” gör eller ges tillfälle att göra.

Metod

Material

Enkäten bestod av 31 frågor. Enkäten inkluderade demografiska frågor så som kön, ålder och högsta avslutade utbildning. Vidare inkluderades frågor om huruvida respondenterna hade haft kontakt med Försäkringskassan för sin egen del under det senaste året samt om respondenterna uppburit en eller flera ersättningar/bidrag från Försäkringskassan under de senaste fem åren. Alla frågor som inkluderades i enkäten finns presenterade i Bilaga 3. Enkätfrågor om synen på kontroller och fusk var tagna från tidigare enkätstudier som genomfördes av TNS Sifo (2009, 2010); frågorna om förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet var nya för denna undersökning. Det fanns endast möjlighet att besvara enkäten på svenska.

Uppfattningar om fusk

Respondenterna tillfrågades om hur vanligt de trodde att det var med fusk ("Hur vanligt tror du att det är med bidragsfusk, dvs. att man medvetet tar emot ersättning som man egentligen inte har rätt till?"), där svarsalternativen var på en skala mellan 1 ("inte alls vanligt") och 7 ("mycket vanligt").

För att undersöka respondenternas attityder till bidragsbrott (fusk) inkluderades sex frågor som handlade om hur allvarliga respondenterna bedömde att olika handlingar som bryter mot socialförsäkringens regelverk var, till exempel "Att arbeta svart samtidigt som man får sjukpenning" (se fråga 13, Bilaga 2). Svarsalternativen var på en skala mellan 1 ("inte alls allvarligt") och 7 ("mycket allvarligt").

En ytterligare fråga berörde hur stor risk respondenterna trodde det fanns att bli upptäckt ("Hur stor tror du risken är för att bli upptäckt om man fuskar med bidrag?"), som besvarades på en sjugradig skala (1 = "mycket liten", 7 = "mycket stor").

Uppfattningar om kontrollverksamheten

Till att börja med inkluderades en fråga om hur viktigt respondenterna ansåg att det var med efterkontroller av utbetalningar, som besvarades på en skala mellan 1 ("inte alls viktigt") och 7 ("mycket viktigt"). Vidare tillfrågades respondenterna om hur effektiv de trodde att Försäkringskassan var på att hitta personer som bidragsfuskar (1 = "inte alls effektiv", 7 = "mycket effektiv").

Två frågor ingick om vilka ersättningar som respondenterna trodde att störst kontrollinsatser genomfördes inom samt inom vilka ersättningar det fanns störst anledning för Försäkringskassan att satsa på efterkontroller. Svarsalternativen bestod bl.a. av 11 ersättningar och ett öppet svarsalternativ.

Respondenternas förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet mättes med frågan ”Hur högt förtroende har du för att Försäkringskassans kontrollverksamhet sköter sitt arbete/uppdrag?”. Svartalternativen var på en skala mellan 1 (”mycket lågt”) och 7 (”mycket högt”). För att undersöka vilka befogenheter respondenterna trodde att Försäkringskassans kontrollverksamhet har ställdes frågan ”Vilka befogenheter tror du att Försäkringskassans kontrollverksamhet har i dag? Kryssa i de alternativ som du tror stämmer”, med nio alternativ varav ett var ”vet ej”. Exempel på befogenheter var ”Göra oanmält arbetsplatsbesök”, ”Utbyta information med Polisen” samt ”Rätt att komma in i någons bostad” (se fråga 16, Bilaga 3).

För att få en bättre förståelse av respondenternas reaktioner på nyhetsrapportering om fuskare som åkt fast ställdes frågan ”Hur reagerar du när du läser i tidningen eller ser på nyheterna att Försäkringskassan har avslöjat någon som har fuskat och/eller återkrävt ersättning/bidrag? (flera svar möjligt)”, med svaralternativ så som ”Det är aldrig de riktigt stora bedragen som åker fast”, ”Försäkringskassan verkar betala ut ersättningar och bidrag för lättvindigt” och ”Försäkringskassan verkar ha en bra och fungerande kontrollverksamhet”. Det fanns även möjlighet för respondenterna att svara på ett öppet svaralternativ. Vidare ställdes frågan ”Ökar eller sjunker ditt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet när du nås av denna typ av nyhetsrapportering?” som besvarades på en skala mellan 1 (= ”Mitt förtroende sjunker”) och 7 (= ”Mitt förtroende ökar”). Det fanns även möjlighet att svara ”Vet ej” på denna fråga.

Frågan ”Vad har du för uppfattning om de kontroller som genomförs i dag hos Försäkringskassan?” ställdes med svaralternativen ”Man bör ta bort kontrollerna”, ”Man bör minska kontrollerna”, ”De bör vara oförändrade”, ”Man bör öka kontrollerna”, ”Man bör kraftigt öka kontrollerna” och ”Vet ej”. Slutligen ställdes frågan ”Hur effektiv tror du att Försäkringskassan är på att hitta personer som bidragsfuskar?” med svaralternativ på en sju-gradig skala (1 = ”inte alls effektiv”, 7 = ”mycket effektiv”).

Ett delsyfte med rapporten var att få en bättre förståelse för hur de som upplevt att de varit föremål för kontroll uppfattade kontrollen. För att undersöka detta ställdes frågan ”Har du upplevt att du personligen någon gång varit föremål för en kontroll av Försäkringskassan?”; om respondenten svarade ja på denna fråga ombads respondenten att ange för vilken ersättning/bidrag kontrollen gällde samt hur kontrollen utfördes av Försäkringskassan (det var möjligt att ge flera svar, t.ex. brevkontakt, hembesök). Vidare tillfrågades respondenten om hur kontrollen av Försäkringskassan upplevdes (det var möjligt att ange flera svaralternativ, t.ex., ”Jag kände mig ifrågasatt”, ”Jag förstår att de måste genomföra kontroller”, ”Jag reflekterade inte så mycket över det”). Av vikt var även att få veta om respondenterna upplevde att deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet hade förändrats efter kontrollen; detta undersöktes genom frågan ”Har ditt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet ökat eller minskat efter att du blev föremål för en kontroll?” med svaralternativen ”Det har minskat”, ”Det har ökat” och ”Det är oförändrat”.

Deltagare

Under juni och juli 2013 genomförde TNS Sifo på uppdrag av Försäkringskassan (Analys och Prognos; Försäkringsprocesser) en webbenkät om kontroll, fusk och förtroende. Målgruppen var den svenska allmänheten i åldern 20–65 år. Urvalsramen bestod av TNS Sifos onlinepanel som består av drygt 120 000 individer (15 år och äldre) som rekryterades till panelen via telefonbussar. Panelen är representativ för den svenska internetpopulationen (individer som har tillgång till internet; ungefär 90 procent av Sveriges befolkning).

Webbenkäten skickades ut till 3 968 personer mellan 20 och 65 år i TNS Sifos onlinepanel. Upp till 3 påminnelser skickades ut om inget svar erhöles. Urvalet var stratifierat utifrån kön, ålder och region. Svarsfrekvensen var därmed cirka 25 procent, men det ska noteras att TNS Sifo skickar ut enkäter i omgångar tills antalet svarande uppnår en på förhand given storlek. Då resultaten och tolkningen av dessa inte påverkades nämnvärt av viktning (ålder, kön och region) så presenteras oviktade resultat.

Totalt besvarade 1 001 respondenter enkäten (1 005 svar var inskickade, men fyra respondenter hade inte besvarat någon av frågorna och kunde därför inte inkluderas i samplet). Av respondenterna var 55 procent kvinnor. 74 procent av respondenterna rapporterade att de arbetade hel- eller deltid och 7 procent att de var studerande. Drygt hälften (53 procent) av respondenterna angav att de hade avslutat en högskole- eller universitetsutbildning medan 40 procent hade angett gymnasieutbildning som sin högsta utbildningsnivå. Det ska noteras att samplet skiljde sig från befolkningen: samplet utgjordes av en något högre andel kvinnor än män (55 procent; i befolkningen utgjorde kvinnor 49 procent av alla individer mellan 20 och 65 år 2012)¹³ och det fanns fler individer i samplet med högskole- eller universitetsutbildning (53 procent) jämfört med befolkningen (38 procent av befolkningen mellan 20 och 65 år hade eftergymnasial utbildning år 2012)¹⁴. Notera att individer som inte är svensktalande eventuellt är underrepresenterade i urvalet, då enkäten endast skickades ut på svenska.

Drygt en fjärdedel av respondenterna (28 procent) rapporterade att de hade varit i kontakt med Försäkringskassan för sin egen del under de senaste 12 månaderna. 47 procent av respondenterna angav att de hade uppburit en ersättning eller ett bidrag från Försäkringskassan någon gång under de senaste 5 åren. Kvinnorna var överrepresenterade med 54 procent bland de som hade erhållit ersättning eller bidrag från Försäkringskassan; motsvarande siffra för män var 39 procent. De tre vanligaste ersättningarna som respondenterna uppgav att de hade erhållit var föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och sjukpenning.

¹³ scb.se

¹⁴ scb.se

Deskriptiva resultat och statistiska analyser

I de deskriptiva resultaten presenteras respondenternas svar på frågor uppdelade på andelen svar under mittenalternativet, andelen svar på mittenalternativet, andelen svar över mittenalternativet samt andel som svarat vet ej. Till exempel, andelen svar mellan 1 och 3, andelen svar på mittenalternativet (4), andelen svar mellan 5 och 7 och andel som svarat vet ej. I de fall där vi jämför svarsandelar med tidigare års resultat från TNS Sifos undersökningar jämförs endast andelar som svarat på de två mest extrema svarsalternativen, till exempel de som svarat 6 eller 7 på en sjugradig skala. För vissa frågor har vi även valt att presentera ett representativt urval av respondenternas svar på öppna frågor för att illustrera respondenternas uppfattningar om kontroll och fusk.

För att testa skillnader i vissa uppfattningar om kontroll och fusk mellan de som hade haft kontakt med Försäkringskassan under det senaste året och/eller ersättning från Försäkringskassan under de senaste fem åren och de som inte hade haft kontakt med eller ersättning från Försäkringskassan användes *t*-test för oberoende sampel. Envägs oberoende variansanalys användes för att undersöka om det fanns skillnader i förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet beroende på respondenternas högst uppnådda utbildningsnivå. För att undersöka korrelationerna mellan huvudvariablerna beräknades Pearsons korrelationskoefficienter.

Klusteranalys (Wards metod) användes för att undersöka respondenternas svarsmönster på huvudvariablerna. Variablerna som ingick i klusteranalysen standardiserades innan analysen. Två respondenter var multivariata outliers och inkluderades därför inte i klusteranalysen. χ^2 -test användes för att testa potentiella skillnader mellan klustren för utfall på dessa variabler:

- Ålder
- Kön
- Kontakt och/eller ersättning från Försäkringskassan
- Kontrollernas omfattning (bör minskas/bibehållas eller ökas)

Om χ^2 -testet var signifikant testades den exakta signifikansen för varje cell baserat på en hypergeometrisk sannolikhetsfördelning.

Resultat

Uppfattningar om fusk

Av respondenterna trodde 28 procent att bidragsfusk inte var vanligt, 17 procent att det varken var vanligt eller ovanligt och 53 procent att det var vanligt. Tre procent hade ingen uppfattning om hur vanligt det var med bidragsfusk. Om man ser till andelen som svarat att de trodde det var vanligt eller mycket vanligt (6 eller 7 på den sjugradiga skalan) har det skett en ökning i hur vanligt respondenterna tror att bidragsfusket är. I TNS Sifos tidigare mätningar från 2009 och 2010 uppgav 17 respektive 21 procent att man trodde att det var vanligt eller mycket vanligt med bidragsfusk. Motsvarande siffra för 2013 års undersökning var 28 procent. Ökningen är statistiskt säkerställd. Det är främst inom assistansersättningen, men även inom tillfällig föräldrapenning, bostadsbidrag och sjukförsäkringen som respondenterna tror det finns mest medvetet bidragsfusk. En tänkbar förklaring till ökningen är den särskilda satsningen mot överutnyttjande inom assistansersättningen som Försäkringskassans kontrollverksamhet påbörjade i början av 2011 och som har fått ett stort utrymme i media.¹⁵ Under åren 2006–2008 genomfördes omfattande kontroller inom tillfällig föräldrapenning samt debatten om VAB-intyget som infördes 2008 och avskaffades vid årsskiftet. Det fanns ingen signifikant skillnad mellan respondenter som haft ersättning och/eller kontakt med Försäkringskassan och de som inte haft kontakt/ersättning i hur vanligt de trodde att det var med bidragsfusk (se Tabell 1).

Hur allvarliga är olika former av bidragsbrott?

Majoriteten av respondenterna (52–75 procent) svarade att de olika formerna av bidragsbrott var mycket allvarliga (svarat 7 på en skala mellan 1 och 7, där 1 står för ”inte alls allvarligt” och 7 för ”mycket allvarligt”). Undantaget var att ta ut en extra sjukdag när man hunnit bli frisk, som endast 33 procent av respondenterna ansåg vara mycket allvarligt. För alla handlingar gäller dock att 6 procent eller färre har svarat att de *inte* tycker att handlingarna är allvarliga (svarat 1, 2, eller 3 på den sjugradiga skalan). De handlingar som flest respondenter tycker är mycket allvarlig (svarat 7 på den sjugradiga skalan) är att jobba svart samtidigt som man är sjukskriven (75 procent) samt att lämna fel uppgifter om inkomst (69 procent). Respondenternas svar på dessa frågor presenteras i Tabell 3H-M i Bilaga 1.

¹⁵ Halling & Johnson (2014)

Hur stor är risken att bli upptäckt om man fuskar med socialförsäkringen?

En övervägande del av respondenterna (51 procent) ansåg att risken att åka fast vid bidragsfusk var liten, 22 procent ansåg att risken varken var stor eller liten och 20 procent ansåg att det fanns en stor risk att bli påkommen. Sju procent hade ingen uppfattning om denna fråga. Andelen respondenter som trodde att risken att bli upptäckt om man fuskar med bidrag var liten eller mycket liten var ungefär lika stor som under 2009 och 2010; 2013 trodde 24 procent av respondenterna att risken var mycket liten eller liten och under 2010 var motsvarande siffra 19 procent. Respondenter som hade haft ersättning och/eller kontakt med Försäkringskassan ansåg att risken var större att bli upptäckt om man fuskade med bidrag än respondenter som inte hade haft kontakt med eller ersättning från Försäkringskassan (se Tabell 1).

Tabell 1 Skillnader mellan de individer som har haft en ersättning under de senaste fem åren från Försäkringskassan alternativt kontakt med Försäkringskassan under det senaste året jämfört med de som inte haft en ersättning från eller kontakt med Försäkringskassan. Notera att alla frågornas svarsalternativ var på en skala mellan 1 och 7, förutom frågan om huruvida kontrollerna bör minskas/bibehållas eller ökas (svarsalternativ på en skala mellan 1 och 5). * $p < .001$, ** $p < .01$**

	Förmån senaste 5 åren (alt. kontakt)	Ingen förmån	t-värde
Förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet	4,27 (1,55)	3,70 (1,58)	5,38***
Förtroende vid nyhetsrapportering	4,66 (1,47)	4,51 (1,63)	1,53
Hur vanligt med fusk	4,41 (1,70)	4,57 (1,65)	-1,52
Minska/öka kontroller	3,80 (0,85)	3,98 (0,73)	-3,21**
Hur effektiv är Försäkringskassan på att hitta bidragsfuskare	3,63 (1,23)	3,39 (1,18)	3,00**
Hur stor risk bli upptäckt om man fuskar	3,65 (1,41)	3,26 (1,29)	4,36***

Uppfattningar om Försäkringskassans kontrollverksamhet

När det gäller frågan om hur viktigt det är med en efterkontroll av utbetalningar från Försäkringskassan så att de inte missbrukas ansåg 86 procent av respondenterna att det är viktigt med efterkontroller. Nio procent ansåg att de varken var viktiga eller oviktiga och endast fyra procent av respondenterna ansåg att efterkontroll av utbetalningar inte var viktiga. En procent av respondenterna hade ingen uppfattning om denna fråga.

Majoriteten av respondenterna hade överlag inte en hög tilltro till Försäkringskassans effektivitet i att hitta personer som fuskar med socialförsäkringar och bidrag: 18 procent trodde att Försäkringskassan var effektiv; 43 procent svarade att de inte trodde att Försäkringskassan var effektiv på att hitta personer som fuskar med ersättningar och bidrag. Tio procent hade ingen uppfattning och 29 procent svarade att de trodde att Försäkringskassan varken var effektiv eller ineffektiv.

På frågan om vad man hade för uppfattning om de kontroller som genomförs i dag hos Försäkringskassan ansåg 65 procent av respondenterna att kontrollerna bör ökas eller kraftigt ökas. 17 procent av respondenterna svarade att kontrollerna bör bibehållas på samma nivå och drygt 3 procent att de bör minskas eller tas bort. Notera dock att en relativt stor andel (25 procent) svarade att de inte hade någon uppfattning om de kontroller som Försäkringskassan genomför i dag (se Tabell 3B, Bilaga 1).

I svaren på den öppna frågan om inom vilka ersättningar Försäkringskassan gör flest kontroller i dag fanns en tendens att respondenterna trodde att flest kontroller gjordes inom sjukförsäkringen, tillfällig föräldrapenning (VAB) och assistansersättning. Några uttryckte dock att kontrollerna var slumpartade och utan någon särskild regelbundenhet eller princip. Några svarade att de trodde att kontrollerna skedde ”slumpvis” eller ”efter tips”.

De öppna svar som gavs på frågan inom vilken eller vilka ersättningar det finns störst anledning att satsa på efterkontroller varierade från allt mellan ”det fuskas inom alla ersättningar” till ”det fuskas väldigt lite och Försäkringskassan borde ägna energin åt annat än kontroller”.

Det som tydligt framträdde i de öppna svaren var att respondenterna ansåg att det i bedömningen finns en politisk/ideologisk dimension som inte sällan sträcker sig långt utanför Försäkringskassans område. Några handlar om att hela samhället har blivit ”hårt” och ”osolidariskt” och att resurserna används fel då de satsas på kontroller ”i stället för att hjälpa folk som har behov av hjälp”.

”Använd pengarna till dem som behöver stöd, Försäkringskassan är ett av de få nät vi ev. har idag i detta utsuddade solidaritetstänk som en gång fanns. Idag finns inget skyddsnät för dem som råkar illa ut. Det är ett rått och kallt samhälle vi lever i idag ...”

Andra pekade på att kontroller har blivit ett nödvändigt ont för att Försäkringskassan inte ”gör rätt från början”, inte är effektiv, utan måste korrigera fel efter hand.

Förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet

Drygt en tredjedel av de svarande angav att de är neutralt inställda till eller inte vet när det gäller deras förtroende för att Försäkringskassans kontrollverksamhet sköter sitt uppdrag. Fördelningen var jämn mellan de som hade mer eller mindre förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet; 31 procent angav att de inte hade förtroende för kontrollverksamheten och 34 procent angav att de hade förtroende för kontrollverksamheten.¹⁶

De som hade haft en ersättning under de senaste fem åren och/eller kontakt med Försäkringskassan under det senaste året hade högre förtroende för

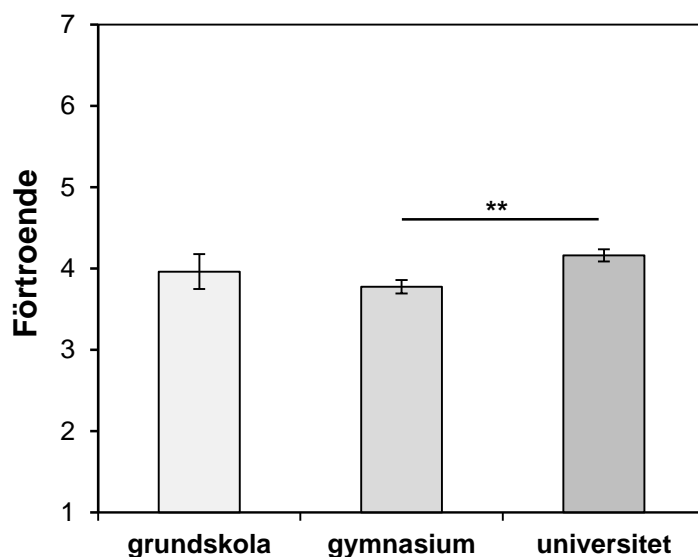
¹⁶ Det var något fler respondenter som angav att de hade förtroende/mycket högt förtroende för kontrollverksamheten (n = 337; svar mellan 5 och 7 på den sjugradiga skalan) än de som angav att de hade mycket lågt eller lågt förtroende (n = 310; svar mellan 1 och 3 på den sjugradiga skalan), men ett binomialtest visade att skillnaden inte var statistiskt signifikant ($p = .31$).

Försäkringskassans kontrollverksamhet än de som inte hade haft ersättning eller kontakt (se Tabell 1). Detta är intressant eftersom liknande resultat har observerats i Försäkringskassans egna kundundersökningar – den grupp som hade lägst förtroende för Försäkringskassan var de som inte har en ersättning just nu.

Är utbildningsnivå relaterat till grad av förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet?

54 respondenter rapporterade att deras högsta utbildningsnivå var grundskola, 358 att det var gymnasium och 460 att de hade universitetsutbildning. För att testa potentiella skillnader i förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet utifrån respondenternas utbildningsnivå användes en variansanalys. Det fanns en signifikant effekt av utbildningsnivå på förtroendet för Försäkringskassans kontrollverksamhet, $F(2, 869) = 6.05$, $p = .002$. Post-hoc test visade att skillnaden i förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet fanns mellan de som hade gymnasium och universitet som högsta utbildningsnivå (se Figur 1). De med universitetsutbildning hade något högre förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet jämfört med de som hade gymnasium som högsta utbildningsnivå.¹⁷

Figur 1 Respondenternas förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet presenterade i medelvärden utifrån deras angivna högsta utbildningsnivå (grundskola, $n = 54$; gymnasium, $n = 358$; universitet, $n = 460$). Felstaplarna representerar standardfelet. **** $p < .01$**



Ökar förtroendet vid medierapportering?

När respondenterna tar till sig nyheter om någon som har åkt fast för bidragsfusk svarade en majoritet av respondenterna (79 procent) att deras reaktion var ”Bra att de som utnyttjar systemet och skattepengar åker fast”.

¹⁷ Det var ingen skillnad i förtroende för kontrollverksamheten mellan de med grundskola som högsta utbildningsnivå och de övriga grupperna.

27 procent ansåg dock att det inte är de som utnyttjar systemet mest som åker fast. Endast 12 procent ansåg att Försäkringskassan har en bra och fungerande kontrollverksamhet. 46 procent rapporterade att deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet ökar när de läser om att Försäkringskassan har avslöjat någon som har fuskat och/eller återkrävt ersättning/bidrag. 16 procent angav att deras förtroende minskar. För 33 procent var dock förtroendet konstant. Sex procent hade ingen uppfattning om hur nyhetsrapportering påverkar deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet.

På det öppna svarsalternativet på frågan om hur man reagerar när man läser eller ser på nyheterna att Försäkringskassan har avslöjat någon som har fuskat och/eller återkrävt ersättning/bidrag gav flera respondenter generella resonemang kring hur de ansåg att ”andra” agerar och hur de ansåg att Försäkringskassan förhåller sig eller bör förhålla sig till detta. En relativt vanlig åsikt var att myndigheten satsar för stora resurser åt att kontrollera ”den lilla människan”, medan storfuskarna slipper undan. I flera kommentarer sammankopplades handläggningen och regeltillämpningen generellt med kontroll:

”Försäkringskassan verkar betala ut ersättningar och bidrag för lättvindigt till vissa, medan de som blivit riktigt utredda hos olika läkare och som har en dokumenterad sjukdom blir "jagade" för att de inte kryssat i en ruta. F-kassans "läkare/handläggare" skulle göra riktiga utredningar där det saknas papper och där de inte får träffa den som är i behov av vård för att göra en egen utredning. Många pengar har betalats ut till personliga assistenter hur lättvindigt som helst! Samtidigt får en MS-sjuk höra av en handläggare: "MS är inte beständigt". Den MS-sjuka hade varit överlycklig om det stämt, men tyvärr blir det bara sämre. Försäkringskassan verkar ha i det närmaste noll koll!!!!!!”

Flera respondenter skrev att de såg en obalans mellan olika nivåer av risker för fusk; några kommentarer handlade om att graden av kontroller är felaktigt avvägda, då vissa kontrolleras medan ”storsvindlarna” alltför ofta kommer undan.

”Bra att de som utnyttjar systemet åker fast. MEN samtidigt kan det vara ohyggligt svårt att få ersättning fast man är sjuk och borde ha rätt till det, man tror att när man bor i Sverige behöver man inte vara orolig att bli utan pengar om man blir sjuk men så är det inte idag.”

Det förekommer också kommentarer om att media har en egen agenda som har med den generella debatten om bidragsfusk och medierapportering att göra:

”Det beror ju på hur tidningen vinklat nyheten, men ofta är det väldigt hårda ord mot bidragstagare i allmänhet, vilket är trist, (särskilt med tanke på att det innefattar typ hela befolkningen).”

”De skriver om detta för att avleda från andra mycket grövre missförhållanden.”

Flera av de respondenter som i sina kommentarer gav uttryck för att vara kritiska mot kontroller lyfte fram det som de anger som ”godtycke”, inkompetens eller problem i handläggningen:

”En del får pengar för ingenting och utan kontroll medan andra i exakt samma situation måste jobba tills de dör av sjukdom eller självmord. Totalt ologiskt och opålitligt. Det är inte rättvis bedömning, det är mer som att spela roulett, ren slump vad resultatet blir, det är bara upp till var och ens handläggares nycker.”

”Jag blir mest upprörd över att sjuka människor inte FÅR ersättning vid diverse sjukdomar som deras egna läkare anser borde vara berättigande men inte Försäkringskassan. Cancer rehab, m fl allvarliga tillstånd där personer nekats. Där personer blivit vräkt för de inte kunnat betala hyra, där de tom tagit livet av sig. Sånt upprör mig betydligt mer än det mycket marginella fusk som sker...”

Enligt flera av de öppna svaren så ses satsningar på kontroller som en felriktad prioritering – myndigheten borde i stället lägga mer resurser på att hjälpa de personer som behöver hjälp. Några av respondenterna gav uttryck för att om Försäkringskassan behandlar personer som söker hjälp som ”kriminella och fuskare” kan detta leda till att fler faktiskt blir fuskare ”eftersom de ändå blir behandlade som sådana”.

Vilka befogenheter har Försäkringskassans kontrollverksamhet?

Respondenterna tillfrågades om vilka befogenheter de trodde att Försäkringskassans kontrollverksamhet har i dag (se Tabell 3N, Bilaga 1). De befogenheter som flest respondenter angav att de trodde Försäkringskassans kontrollverksamhet hade var att utbyta information med Skatteverket (65 procent) och med Arbetsförmedlingen (61 procent), samt att göra oanmälda hembesök (51 procent). Något färre trodde att kontrollverksamheten hade befogenheter att göra oanmält arbetsplatsbesök (42 procent) eller att utbyta information med Polisen (36 procent). Utöver dessa alternativ omfattade frågan ytterligare tre befogenheter som Försäkringskassans kontrollverksamhet inte har i dag: rätt att komma in i någons bostad, hämta information på sociala medier (Internet som exempelvis Facebook och Instagram) samt utföra spaning om en hög grad av misstanke finns och höga belopp betalas ut. Få trodde att Försäkringskassans kontrollverksamhet hade befogenhet att komma in i någons bostad (2 procent) men 41 procent trodde att Försäkringskassans kontrollverksamhet hade befogenhet att utföra spaning och 34 procent trodde att kontrollverksamheten hade befogenhet att hämta information på sociala medier på Internet som exempelvis Facebook och Instagram (34 procent). Slutligen, 22 procent av respondenterna svarade att de inte visste vilka befogenheter Försäkringskassans kontrollverksamhet har.

Sammantaget tyder dessa resultat på att respondenterna till en viss del har en korrekt uppfattning om kontrollverksamhetens befogenheter, men å andra sidan finns uppfattningar i en viss utsträckning att Försäkringskassan har större befogenheter än vad den har: ungefär lika många respondenter trodde att Försäkringskassans kontrollverksamhet får göra oanmälda arbetsplatsbesök och utföra spaning på egen hand. Dessutom svarade drygt en femtedel av respondenterna att de inte vet vilka befogenheter Försäkringskassans kontrollverksamhet har.

Respondenter som upplevt att de varit föremål för kontroll

Nio procent av respondenterna hade upplevt att de varit föremål för en kontroll av Försäkringskassan (36 procent av respondenterna angav att kontrollen gällde sjukpenning, 24 procent att den gällde tillfällig föräldrapenning och 17 procent att den gällde bostadsbidrag). Brev och telefonkontakt var de vanligaste sätten kontrollen genomfördes på. Enligt 34 procent av respondenterna kändes kontrollerna ”helt okej” och drygt en fjärdedel tyckte att kontrollen sköttes professionellt och att de fick ett trevligt bemötande (22 procent). 15 procent av respondenterna uppgav att de hade känt sig kränkta. En tredjedel av respondenterna angav att de kände sig ifrågasatta. Störst andel, 40 procent, svarade att de förstår att Försäkringskassan måste genomföra kontroller. Majoriteten (75 procent) ansåg att deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet var oförändrat efter kontrollen – och majoriteten (67 procent) av dessa respondenter hade förtroende eller varken högt eller lågt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet (svaret 4 eller högre på den sjugradiga skalan).

De respondenter som hade upplevt att de varit föremål för kontroll gavs möjlighet att ange på vilket sätt kontrollen utfördes. De öppna svaren indikerade att det vanligaste sättet var genom att Försäkringskassan tagit kontakt med arbetsgivaren (föräldraledighet, sjuk, SGI). Andra svar var kontroll mot dagis (tillfällig föräldrapenning) och att respondenten själv hade kontaktat Försäkringskassan då hon eller han hade fått för mycket ersättning (bostadsbidrag).

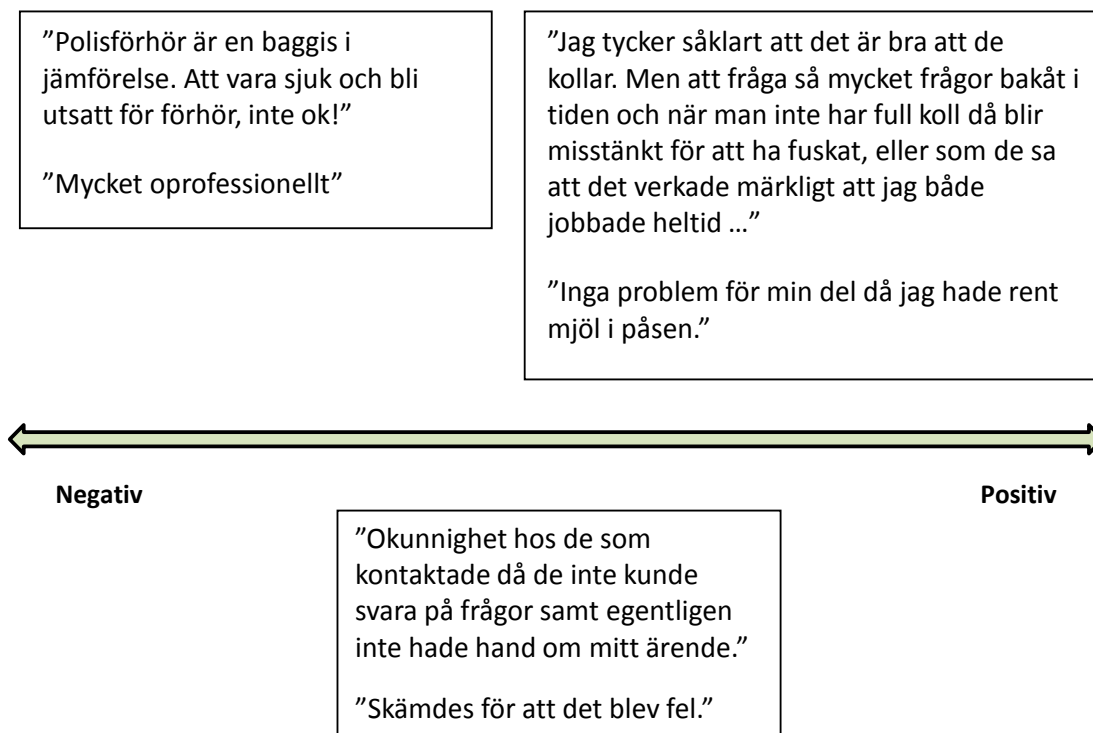
”Jag meddelades i förväg att jag skulle kontrolleras extra om jag sökte ersättning för sjuka barn. Oavsett detta sökte jag inte ersättning förrän långt senare. Upplevde inte att de kontrollerade mig då...”

På frågan om hur den enskilde upplevde kontrollen hon eller han blivit föremål för (”Hur upplevde du kontrollen?”) fanns också möjlighet att lämna ett öppet svar. En övergripande bild var att de flesta tyckte att kontrollen var acceptabel, medan några uppgav att de blev förvånade eller kände sig ifrågasatta (se Figur 2). De flesta svaren rörde kontroll vid sjukpenning, men några handlade om tillfällig föräldrapenning och bostadsbidrag.

”Blev mycket förvånad att jag i förväg fick reda på att jag skulle kontrolleras extra... Vad var urvalskriterierna? Jag hade då aldrig vabbat.”

Andra synpunkter som lämnades var att hanteringen av bostadsbidrag var oförutsägbar och svårbegripligt. Flera kommentarer antydde att respondenten kände sig anklagad för att ha ett uppsåt att fuska, trots att man ansträngt sig för att det skulle bli rätt. Vidare var flera respondenter skeptiska till att det gick lång tid mellan utbetalning, kontroll och återkrav.

Figur 2 Upplevelse av kontroller med citatexempel



Relationer mellan uppfattningar om fusk och kontrollverksamheten

Korrelationer

Korrelationskoefficienterna presenteras i Tabell 1, Bilaga 1. Det fanns en positiv relation ($r = .46$) mellan hur vanligt respondenterna trodde att det var med fusk och i vilken utsträckning respondenterna ansåg att kontrollerna skulle ökas. De som ansåg att det var vanligare med bidragsfusk tenderade att i en större utsträckning anse att kontrollerna bör ökas. Vidare tenderade de som ansåg att det vanligare med fusk att rapportera att deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet ökade när de nåddes av nyhetsrapportering om att någon som "bidragsfuskat" har avslöjats ($r = .11$).

För att illustrera relationen mellan syn på fusk och förtroende för kontrollverksamheten sammanställdes typcitat på den öppna frågan om hur man reagerar när man läser i tidningen eller ser på nyheterna att Försäkringskassan har avslöjat någon som har fuskat och/eller återkrävt ersättning/bidrag. Respondenternas svar grupperades utifrån högt/lågt förtroende för

Försäkringskassans kontrollverksamhet samt hur vanligt respondenterna ansåg att det var med bidragsfusk (se Tabell 2).

Tabell 2 Typcitat utifrån dimensionerna högt-lågt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet respektive tror att det är vanligt – ovanligt med fusk

	Vanligt med fusk	Ovanligt med fusk
Högt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet	<p>"Alla som utnyttjar systemet utan rätt anledning ska bestraffas och bli återbetalningskyldig. Ingen pardon!"</p> <p>"Det är jättebra att de åker fast. De stackare som är sjuka på riktigt har ingen chans men sådana människor ska alltid klara sig. Nä mer kontroller och jag är inte rädd för att anmäla fusk heller."</p>	<p>"Sätt åt de som uppenbarligen fuskar, och underlätta för de som verkligen behöver hjälp att få en snabb handläggning, exempelvis personer som fått en cancerdiagnos av en läkare, de har nog med sjukdomen och orkar oftast inte lägga energi på att bevisa sin rätt till ersättning som de uppenbarligen har rätt till."</p>
Lågt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet	<p>"Om fuskarna inte fanns så skulle de verkligen behövande lättare få sin ersättning!"</p> <p>"Inte så trevligt när det händer för att Försäkringskassan använder inköpta läkare som konsulter som går emot andra läkare. Ger inte så bra intryck och verkar mest som mygel."</p> <p>"Jag blir arg för jag har en i omgivningen som varit sjuk-skriven i flera år och hon är inte sjuk. Men jag som var dålig fick inget ersättning. Jag antar att de på Försäkringskassan saknar utbildning."</p>	<p>"Så få fuskar så kontrollen kostar mer. Ärliga människor blir misstänkliggjorda på bekostnad av några få. Likna det vid att grannen kört för fort i sin bil, och jag blir kallad till förhör för att säkerställa att jag inte också gör det. Jag fuskar inte, och då vill jag inte bli indragen i denna misstanke-cirkus."</p>

Vidare visar resultaten från korrelationsanalyserna att de som har ett större förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet tenderar att anse att Försäkringskassan är mer effektiv på att hitta bidragsfuskare, att det är en större risk att bli upptäckt om man har använt ersättningen på fel sätt och att det är mindre vanligt med fusk. Dessa resultat stämmer väl överens med de teoretiska antagandena (se Introduktionen) om hur misstänksamhet/tillit är kopplade till förtroende.

Majoriteten av korrelationerna mellan uppfattningar om fusk och kontrollverksamheten är små ($< .50$; mindre än 25 procent av variationen i den ena variabeln kan förklaras av den andra), vilket betyder att det inte finns starka univariata samband mellan variablerna. Ett annat sätt att se på relationen mellan uppfattningar om kontroll och fusk är att undersöka dessa uppfattningar som en helhet, dvs. som ett system av uppfattningar inom individer. Till exempel kan det tänkas att en undergrupp har ett högre förtroende för kontrollverksamheten, att Försäkringskassans är effektiv på att upptäcka bidragsfusk samt att det är en relativt större risk att bli upptäckt om man

fuskar. Dessutom bör vi förvänta oss att se en undergrupp med en generell negativ inställning till Försäkringskassans kontrollverksamhet, där individerna har ett lägre förtroende för kontrollverksamheten, anser att det är mer vanligt med fusk och att Försäkringskassan inte är effektiv på att hitta personer som bidragsfuskar. Därför valde vi att undersöka om det fanns meningsfulla svarsprofiler baserade på dessa variabler för att bättre förstå relationen mellan uppfattningar om kontroll och bidragsfusk som ett system av attityder inom individer.

Svarsprofiler baserade på uppfattningar om kontroll och bidragsfusk

För att bättre förstå relationen mellan uppfattningar om Försäkringskassans kontrollverksamhet och fusk användes hierarkisk klusteranalys (Wards metod). Klusteranalys kan betraktas som en personorienterad metod eftersom den grupperar individer som har liknande svarsmönster. Jämfört med korrelationsanalyserna kan denna analys bidra med att ge en bättre bild av hur grupper av individer ser på kontroll och fusk.¹⁸ Eftersom de resultat som presenterats hittills tydligt visar att det finns en stor spridning i respondenternas uppfattningar om kontroll och fusk syftar denna analys till att förtydliga sammansättningen av attityder till fusk och kontroll inom olika undergrupper av individer.

I klusteranalysen inkluderades tre frågor om Försäkringskassans kontrollverksamhet (1–3, se nedan) och två frågor om fusk (4–5, se nedan):

- (1) Hur högt förtroende har du för att Försäkringskassans kontrollverksamhet sköter sitt arbete/uppdrag?
- (2) Ökar eller sjunker ditt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet när du nås av denna typ av nyhetsrapportering?
- (3) Hur effektiv tror du att Försäkringskassan är på att hitta personer som använder socialförsäkringen på fel sätt?
- (4) Hur vanligt tror du att det är med bidragsfusk, dvs. att man medvetet tar emot ersättning som man egentligen inte har rätt till?
- (5) Hur stor tror du risken är för att bli upptäckt om man fuskar med bidrag?






I ett första skede inkluderades även frågan om huruvida Försäkringskassans kontroller bör minskas, bibehållas eller ökas, men då gruppstorleken minskades drastiskt (inga ”vet ej” svar kan inkluderas i klusteranalysen och på frågan om Försäkringskassans kontroller hade en stor andel svarat ”vet ej”) valde vi att använda denna fråga som ett utfall. Totalt kunde svaren från 777 respondenter inkluderas i klusteranalysen.

Vi bedömde att en fyraklusterlösning var den bästa lösningen sett utifrån andel förklarad varians (63 procent förklarad varians) och klusterlösningens meningsfullhet. χ^2 -test visade att det inte fanns några relationer mellan svarsprofilstillhörighet och ålder eller kön (se Tabell 1 och 2, Bilaga 2).

¹⁸ Bergman & Magnusson (1997).

Däremot fanns det relationer mellan utbildningsnivå och svarsprofils-tillhörighet, mellan tidigare kontakt med och/eller ersättning från Försäkringskassan och svarsprofilstillhörighet, samt mellan syn på kontrollernas nivå och svarsprofilstillhörighet. Dessa resultat presenteras separat för varje svarsprofil (se nedan). För medelvärdena på de fem frågorna inom varje svarsprofil, se Tabell 3 (standardiserade medelvärden presenteras i Tabell 2, Bilaga 1). Notera att namngivningen av de fyra svarsprofilerna endast är till för att underlätta tolkningen och diskussionen av de olika svarsprofilerna.

Tabell 3 Svarsprofilernas medelvärden för variablerna som ingick i analysen. Hela gruppens medelvärden presenteras på raden längst ned. Ju starkare röd färg gruppens medelvärden har desto högre är medelvärdena på en sjugradig skala

	Förtroende för kontrollverksamheten	Förtroende vid nyhetsrapportering	Hur vanligt med fusk?	Hur effektiv är FK på att hitta bidragsfuskare?	Hur stor risk bli upptäckt om fuskar med bidrag?	Klusterprofil
Höglitarna (n = 148)	5,41	5,72	4,61	4,84	4,89	
Låglitarna (n = 164)	2,57	3,88	5,90	2,51	2,29	
Normgruppen (n = 286)	3,60	4,28	3,27	3,24	3,35	
Skeptikerna (n = 179)	4,83	4,91	5,52	3,72	3,32	
Total (n = 777)	4,01	4,62	4,60	3,50	3,41	

Svarsprofil 1 – ”höglitarna”, utmärks av att dessa individer tenderar att ha rapporterat ett högt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet, att de får ett högre förtroende när de tar del av nyhetsrapportering om bidragsfusk, att Försäkringskassan är relativt effektiv på att hitta bidragsfuskare samt att det är en relativt stor risk att bli upptäckt om man fuskar. Det var vanligare att individerna som tillhörde denna svarsprofil hade universitetsutbildning och samt hade haft en ersättning under de senaste fem åren och/eller kontakt med Försäkringskassan under det senaste året jämfört med gruppen som helhet (se Tabell 3 och 4, Bilaga 2). Det var dessutom vanligare att individer som tillhörde denna svarsprofil ansåg att Försäkringskassans kontroller bör bibehållas eller minskas jämfört med gruppen som helhet (se Tabell 5, Bilaga 2).

Svarsprofil 2 – ”låglitarna”, utmärks av att dessa individer har ett lågt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet och att deras förtroende minskar när de tar del av nyhetsrapportering om bidragsfusk. Jämfört med de övriga grupperna anser låglitarna att Försäkringskassan är sämre på att hitta bidragsfuskare och att det är en låg risk att bli upptäckt. Färre individer som tillhörde denna svarsprofil hade haft en ersättning och/eller kontakt med Försäkringskassan jämfört med gruppen som helhet. Dessutom ansåg fler individer som tillhörde denna svarsprofil att Försäkringskassans kontroller bör ökas eller kraftigt ökas jämfört med gruppen som helhet (se Tabell 4 och 5, Bilaga 2).

Svarsprofil 3 – ”normgruppen”, utmärks av att de ligger nära varje variabels medelvärde sett över alla kluster, dvs. detta kluster kan ses som en ”normgrupp”. Dock avviker normgruppens svar på en fråga – normgruppen anser att det är minst vanligt med bidragsfusk jämfört med de övriga grupperna. Jämfört med gruppen som helhet hade färre individer som tillhörde denna svarsprofil haft en ersättning från och/eller kontakt med Försäkringskassan. Fler individer inom denna svarsprofil hade universitetsutbildning och färre hade grundskola som högsta uppnådda utbildningsnivå jämfört med gruppen som helhet (se Tabell 3, Bilaga 2). Dessutom ansåg fler individer inom normgruppen att Försäkringskassans kontroller bör bibehållas eller minskas jämfört med gruppen som helhet (se Tabell 5, Bilaga 2).

Svarsprofil 4 – ”skeptikerna”, utmärks av att de har till en viss utsträckning förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet och att deras förtroende ökar när de tar del av nyhetsrapportering om bidragsfusk. De anser att fusk är vanligare samt att risken att bli upptäckt inte är stor. Fler individer som tillhörde denna svarsprofil hade haft en ersättning och/eller kontakt med Försäkringskassan jämfört med gruppen som helhet.

Tolkning av svarsprofilerna

De olika gruppernas svarsprofiler indikerar att relationen mellan uppfattningar om kontroll och fusk är komplex – alla individer reagerar inte lika på medierapportering om att fuskare har åkt fast, de har olika syn på hur vanligt fusk är och hur stor risken är att bli upptäckt om man fuskar med bidrag. Även om höglitarna generellt har en positiv inställning till Försäkringskassans kontrollverksamhet så tenderar skeptikerna som även de uttrycker en viss grad av förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet att anse att deras förtroende är oförändrat när de tar del av nyhetsrapportering om att fuskare har åkt fast, att det är mer vanligt med fusk och att risken inte är lika stor att bli upptäckt.

Den största gruppen, normgruppen, är även av intresse. Denna grupp utmärks av en generellt något negativ syn på kontrollverksamheten och fusk. Normgruppen är dessutom den grupp som anser att det är minst vanligt med fusk jämfört med de övriga grupperna. Den andra gruppen som också har ett lägre förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet är låglitarna; både låglitarna och normgruppen utmärks av att det är vanligare att individer inom dessa två svarsprofiler har haft ersättning från och/eller

kontakt med Försäkringskassan. Dock skiljer sig grupperna markant i synnerhet när det gäller hur vanligt man tror att det är med ”fusk” – låglitarna anser att det är vanligare med ”fusk”; normgruppen anser att fusk är relativt ovanligt. Dessutom är det fler individer inom normgruppen som anser att kontrollerna bör bibehållas eller minskas jämfört med gruppen som helhet; inom gruppen låglitarna är det fler individer som anser att kontrollerna bör ökas eller kraftigt ökas jämfört med gruppen som helhet.

Sammanfattande diskussion

De faktorer som påverkar myndighetens förtroende enligt våra¹⁹ hypoteser är

- (upplevd) utfallsrättvisa och förutsägbarhet
- Handlägningsprocessen (transparent och begriplig eller sluten och krånglig)
- Kompetens
- Bemötande
- Rykte och mediabild
- Regelverkens legitimitet

Den aspekt som undersökts i denna studie innefattar såväl processen och rättvisan som kompetens och bemötande. Även rykte och mediabild spelar in i vilken förförståelse människor har för såväl socialförsäkringssystemet som myndighetsutövningen.

Resultaten från denna rapport visar att det finns en stor spridning i respondenternas attityder till överutnyttjande och fusk. Fler tror att det är ”vanligt” än att det inte är så vanligt, men en tredjedel av respondenterna anser att det är varken vanligt eller ovanligt med fusk. Medierapporteringen om kontroller och fusk väcker åtskilda reaktioner bland respondenterna – vissa anger att deras förtroende ökar och andra att deras förtroende minskar eller är oförändrat. Resultaten indikerar att det inte är säkert att alla som läser om fall i medierna där fuskare har avslöjats får ett ökat förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet, eller för den delen, ett ökat förtroende för myndigheten. Detta bygger vi på antagandet att förtroendet för kontrollverksamheten är starkt kopplat till förtroendet för myndigheten som helhet.

Uppfattningar om kontroller

En majoritet av respondenterna har en i stort sett korrekt uppfattning om vilka befogenheter Försäkringskassans kontrollverksamhet har, men å andra sidan finns uppfattningar om att myndigheten har större befogenheter än vad den har: ungefär lika många tror att Försäkringskassans kontrollverksamhet får utföra spaning på egen hand och göra oanmälda arbetsplatsbesök. Dessutom har drygt en femtedel av respondenterna svarat att de inte vet vilka befogenheter Försäkringskassans kontrollverksamhet har. Det är även av intresse att notera att endast drygt hälften av respondenterna trodde att Försäkringskassans kontrollverksamhet hade befogenheter att utbyta

¹⁹ Baserat på Analysramverket för förtroende, Imageundersökningen och Kundundersökningen (NKI).

information med Skatteverket (65 procent) och med Arbetsförmedlingen (61 procent), samt att göra oanmälda hembesök (51 procent).

Sammantaget tyder resultaten från både stängda och öppna frågor på att det inte är självklart för respondenterna vilka metoder Försäkringskassan använder och får använda i syfte att kontrollera att försäkringar och bidrag används enligt föreliggande regelverk. Det är troligt att kontrollbegreppet är synonymt med både kontroller som utförs i ordinarie handlägningsprocess samt de efterkontroller som genomförs av kontrollutredare för respondenterna. Detta kan vi se exempel på i de öppna svar som lämnats – vilka kan visa på en tendens, även om vi inte kan tala om representativitet. Därför är det intressant att en relativt stor andel (55 procent) av respondenterna anser att kontrollerna bör ökas.

Eftersom det är viktigt att alla slags kontroller (inklusive efterkontroller) görs med respekt gentemot de som kontrolleras, och att de som kontrolleras kan få information och svar på frågor som minimerar onödig oro och inger trygghet, så kan denna studie bidra med insikter utifrån respondenternas perspektiv. Av de respondenter som hade upplevt att de var föremål för kontroll svarade 40 procent att de förstod att kontrollerna måste genomföras, 25 procent svarade att kontrollen sköttes professionellt och att de fick ett trevligt bemötande. Knappt en tredjedel av respondenterna svarade att de kände sig ifrågasatta och 15 procent att de kände sig kränkta. Dock ska det uppmärksammas att samplet inte är helt representativt för Sveriges befolkning, samt att endast en liten del av samplet, ungefär 9 procent av respondenterna, hade upplevt att de var föremål för kontroll.

Förtroende

När det gäller förtroende för kontrollverksamheten så ligger resultaten från denna rapport i linje med de från Försäkringskassans tidigare imageundersökningar: de som har haft ersättning och/eller kontakt har *generellt* ett högre förtroende än i de som inte har haft det. Dessutom är de respondenter som har haft kontakt med och/eller en ersättning från Försäkringskassan överlag mer nöjda med den kontrollnivå som finns i nuläget; de som inte under det senaste året haft kontakt med eller ersättning från Försäkringskassan under de senaste fem åren är mer benägna att vilja höja kontrollnivån. Skillnaden i detta hänseende är dock liten.

Enligt den generella teorin om tillit/förtroende bör högre utbildning och ett gott socialt kapital (som sinsemellan är korrelerande) vanligen medföra en hög tillits- och förtroendenivå, medan det motsatta gäller vid lägre utbildning och socialt kapital. Detta verkar gälla även för det urval som svarat på enkäten, även om skillnaden i förtroende för kontrollverksamheten mellan de som har gymnasieutbildning och de som har universitetsutbildning som högsta utbildningsnivå är liten.

Analysen av svarsprofiler baserade på uppfattningar om fusk och kontroll gav oss ytterligare information om relationerna mellan förtroende för kontrollverksamheten samt uppfattningar om kontroll och fusk. Detta ger oss bättre förutsättningar att förstå vad det innebär när man t.ex. frågar om respondenternas förtroende: är det de med lägst eller högst tilltro till andra

(här formulerat som hur stor/liten misstankegrad om att andra missbrukar försäkringen) som är nöjda med kontrollnivåerna, som reagerar på ett visst sätt vid nyhetsrapportering om kontroll och fusk? Det finns undergrupper av respondenter som har förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet, men de skiljer sig åt i hur vanligt de tror att det är med fusk och hur effektiv Försäkringskassan är på att upptäcka personer som missbrukar socialförsäkringen. Vidare finns det undergrupper med lägre förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet som skiljer sig markant åt i hur vanligt de tror att det är med fusk – och den ena gruppen rapporterar att deras förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet tenderar att minska något vid nyhetsrapportering om fusk, medan den andra gruppens förtroende tenderar att öka.

Slutligen, ett viktigt resultat är att ett flertal respondenter i de öppna svaren ifrågasatte att kontroller av enskilda individer prioriteras framför att administrera socialförsäkringen på ett effektivt sätt. Å andra sidan uttryckte flera respondenter att kontroller i sig har ett värde men att det är fel personer som kontrolleras. Det tyder på att det kan finnas ett värde i att differentiera kontrollerna och rikta in dem på de ärenden och ersättningar där risken för felutbetalningar är störst och gör störst ekonomisk skada. I de fall risken bedöms som liten behöver även kontrollen anpassas och vara mindre ingripande för att möjliggöra en snabbare hantering. Detta medför i sin tur att upplevelsen blir att kontrollnivån är mer rimlig. Utgångspunkten är och bör fortsatt vara att fokus ska vara på att öka och förtjäna förtroende eftersom det till ett mindre behov av övervakning och kontroll för att säkerställa att regler följs. Då krävs dock även att kontraktet är tydligt, att de inblandade känner till vilka rättigheter och skyldigheter som gäller, att villkoren äger legitimitet och att alla blir lika/rättvist behandlade i enlighet med de regler som överenskommit (Ostrom, 2005). Graden av övervakning och kontroll står alltid i relation till reglernas legitimitet och grad av förstroende för den part som administrerar systemet.

Referenser

Bergman, Lars R., & Magnusson, David (1997). A person-oriented approach in research on developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 9, 291-319.

Delegationen mot felaktiga utbetalningar (Fi 2005:03)

Delegationen mot felaktiga utbetalningar (2007), rapport 5 (Varför blir det fel?) och 7 (Vad kostar felen? Omfattning av felaktiga utbetalningar från trygghetssystemen).

Dietz, Thomas, Ostrom, Elinor, & Stern Paul C. (2003). The struggle to govern the commons. *Science*, 302 (5652), 1907-1912.

Försäkringskassan (2011-12-15 nr 090548-2010) En tryggad kontroll. Rapportunderlag för kontrollpolicy. Junestav Malin, Ulf Söderström, Daniel Johnsson (FK)

Halling, Christina & Johnson, Björn (2014). Mediebilderna av Försäkringskassan 2003–2012. Socialförsäkringsrapport 2014:2.

Johnson, Björn (2010). *Kampen om sjukfrånvaron*. Lund: Arkiv

Johansson, Per & Palme, Mårten (2004). Moral hazard and sickness insurance: Empirical evidence from a sickness insurance reform in Sweden. Working paper 2004:10. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) .

<http://www.ifau.se/Upload/pdf/se/2004/wp04-10.pdf>

Larsson, Laura & Runeson, Caroline (2007). *Effekten av sänkt sjukpenning för arbetslösa*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU)

Lundström, Ragnar (2011). *Den kalkylerande medborgaren: Bidragsfusk i svensk välfärdsdebatt 1990–2010*. (Avhandling). Umeå: Sociologiska institutionen, Umeå universitet.

Ostrom, Elinor (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ostrom, Elinor (1993). *The evolution of norms, rules and rights*. Artikel presenterad på Beijer International Institute of Ecological Economics, Stockholm. <http://hdl.handle.net/10535/1733>

Ostrom, Elinor (2005). *Understanding institutional diversity*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Putnam, Robert D. & Leonardi, Robert & Nanetti, Raffaella Y. (1992). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Riksrevisionen 1995 (RRV 1995:32-33)

Rothstein, Bo (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag.

Rothstein, Bo & Stolle, Dietlind (2003). Social capital, impartiality and the welfare state: An institutional approach. I Marc Hooghe & Dietlind Stolle (eds.), *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective* (sid. 191-209). USA: Palgrave Macmillan.

Svallfors, Stefan (2010). Trygg, stöttande, tillitsfull? Underlagsrapport till den parlamentariska socialförsäkringskommittén. SOU S 2010:04.





TNS/Sifo (2010). *Bidragfusik. En kartläggning av allmänhetens attityder, beteenden samt kunskaper när det gäller bidragfusik*.

Bilaga 1

Tabell 1 Korrelationer (Pearsons korrelationskoefficient, r) mellan huvudvariablerna. *** $p < .001$, ** $p < .01$

	Förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet	Förtroende vid nyhetsrapportering	Hur vanligt med fusk	Minska/öka kontroller	Hur effektiv är Försäkringskassan på att hitta bidragsfuskare	Hur stor risk bli upptäckt om man fuskar
Förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet <i>n</i>	1 874	0,38*** 847	-0,10** 857	-0,17*** 685	0,52*** 817	0,37*** 839
Förtroende vid nyhetsrapportering <i>n</i>		1 941	0,11** 920	0,14*** 734	0,28*** 862	0,11** 894
Hur vanligt med fusk <i>n</i>			1 969	0,46*** 740	-0,04 885	-0,17*** 918
Minska/öka kontroller <i>n</i>				1 756	-0,17*** 712	-0,34*** 731
Hur effektiv är Försäkringskassan på att hitta bidragsfuskare <i>n</i>					1 897	0,57*** 871
Hur stor risk bli upptäckt om man fuskar <i>n</i>						1 932

Tabell 2 Klusterprofilernas standardiserade medelvärden för variablerna som ingick i analysen ($M = 0$, $S = 1$)

	Förtroende för kontroll- verksamheten	Förtroende vid nyhetsrapportering	Hur vanligt med fusk?	Hur effektiv är FK på att hitta bidragsfuskare?	Hur stor risk bli upptäckt om fuskar med bidrag?	Klusterprofil
Höglitarna ($n = 148$)	0,89	0,73	0,07	1,13	1,11	
Låglitarna ($n = 164$)	-0,90	-0,45	0,84	-0,83	-0,88	
Normgruppen ($n = 286$)	-0,24	-0,20	-0,73	-0,22	-0,07	
Skeptikerna ($n = 179$)	0,53	0,21	0,61	0,18	-0,09	

**Tabell 3A–M
Svarsfrekvenser på ett urval av frågorna som ingick i enkäten**
Tabell 3A Hur vanligt tror du att det är med bidragsfusk, dvs. att man medvetet tar emot ersättning som man egentligen inte har rätt till?

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Inte alls vanligt	1	37	3,7
	2	114	11,4
	3	125	12,5
	4	167	16,7
	5	248	24,8
	6	141	14,1
	7	137	13,7
Mycket vanligt			
Vet ej		32	3,2
Total		1 001	100,0

Tabell 3B Hur stor tror du risken är för att bli upptäckt om man fuskar med bidrag?

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Mycket liten	1	50	5,0
	2	191	19,1
	3	268	26,8
	4	221	22,1
	5	133	13,3
	6	46	4,6
Mycket stor	7	23	2,3
Vet ej		69	6,9
Total		1 001	100,0

Tabell 3C Hur viktigt anser du att det är med en efterkontroll av utbetalningarna från Försäkringskassan så att de inte missbrukas?

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Inte alls viktigt	1	7	0,7
	2	9	0,9
	3	28	2,8
	4	85	8,5
	5	163	16,3
	6	250	25,0
Mycket viktigt	7	446	44,6
Vet ej		13	1,3
Total		1 001	100,0

Tabell 3D Vad har du för uppfattning om de kontroller som genomförs i dag hos Försäkringskassan?

Svarsalternativ	Antal	Andel (%)
Man bör ta bort kontrollerna	4	0,4
Man bör minska kontrollerna	29	2,9
De bör vara oförändrade	173	17,3
Man bör öka kontrollerna	389	38,9
Man bör kraftigt öka kontrollerna	161	16,1
Vet ej	245	24,5
Total	1 001	100,0

Tabell 3E Ökar eller sjunker ditt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet när du nås av denna typ av nyhetsrapportering? [Ställd efter frågan: Hur reagerar du när du läser i tidningen eller ser på nyheterna att Försäkringskassan har avslöjat någon som har fuskat och/eller återkrävt ersättning/bidrag?]

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Mitt förtroende sjunker	1	49	4,9
	2	44	4,4
	3	64	6,4
	4	327	32,7
	5	198	19,8
	6	124	12,4
Mitt förtroende ökar	7	135	13,5
Vet ej		60	6,0
Total		1 001	100,0

Tabell 3F Hur effektiv tror du att Försäkringskassan är på att hitta personer som bidragsfuskar?

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Inte effektiv alls	1	51	5,1
	2	128	12,8
	3	248	24,8
	4	293	29,3
	5	147	14,7
	6	21	2,1
Mycket effektiv	7	9	0,9
Vet ej		104	10,4
Total		1 001	100,0

Tabell 3G Hur högt förtroende har du för att Försäkringskassans kontrollverksamhet sköter sitt arbete/uppdrag?

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Mycket lågt	1	74	7,4
	2	85	8,5
	3	151	15,1
	4	227	22,7
	5	188	18,8
	6	98	9,8
Mycket högt	7	51	5,1
Vet ej		127	12,7
Total		1 001	100,0

Tabell 3H Hur allvarliga tycker du att följande handlingar är? Att arbeta svart samtidigt som man får sjukpenning

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Inte alls allvarligt	1	7	0,7
	2	5	0,5
	3	8	0,8
	4	23	2,3
	5	51	5,1
	6	139	13,9
Mycket allvarligt	7	755	75,4
Vet ej		13	1,3
Total		1 001	100,0

Tabell 3I Hur allvarliga tycker du att följande handlingar är? Att ta ut en extra sjukdag fast man hunnit bli frisk

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Inte alls allvarligt	1	52	5,2
	2	54	5,4
	3	86	8,6
	4	121	12,1
	5	155	15,5
	6	184	18,4
Mycket allvarligt	7	333	33,3
Vet ej		16	1,6
Total		1 001	100,0

Tabell 3J Hur allvarliga tycker du att följande handlingar är? Att inte meddela att man bor ihop med någon för att få ut mer ersättning

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Inte alls allvarligt	1		
	2	7	0,7
	3	27	2,7
	4	42	4,2
	5	108	10,8
	6	186	18,6
Mycket allvarligt	7	618	61,7
Vet ej		13	1,3
Total		1 001	100,0

Tabell 3K Hur allvarliga tycker du att följande handlingar är? Att uppge felaktig inkomst för att få ut mer ersättning

		Antal	Andel (%)
Inte alls allvarligt	1		
	2		
	3	10	1,0
	4	24	2,4
	5	68	6,8
	6	195	19,5
Mycket allvarligt	7	695	69,4
Vet ej		9	0,9
Total		1 001	100,0

Tabell 3L Hur allvarliga tycker du att följande handlingar är? Att inte anmäla ändrade förhållanden som skulle minska storleken på bidraget eller ersättningen från Försäkringskassan

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Inte alls allvarligt	1	4	0,4
	2	5	0,5
	3	16	1,6
	4	51	5,1
	5	128	12,8
	6	219	21,9
Mycket allvarligt	7	566	56,5
Vet ej		12	1,2
Total		1 001	100,0

Tabell 3M Hur allvarliga tycker du att följande handlingar är? Att ta ut tillfällig föräldrapenning (VAB) och vara hemma med barnen trots att de inte är sjuka

Svarsalternativ		Antal	Andel (%)
Inte alls allvarligt	1	8	0,8
	2	21	2,1
	3	33	3,3
	4	71	7,1
	5	112	11,2
	6	223	22,3
Mycket allvarligt	7	519	51,8
Vet ej		14	1,4
Total		1 001	100,0

Tabell 3N Vilka befogenheter tror du att Försäkringskassans kontrollverksamhet har i dag? Kryssa i de alternativ som du tror stämmer

Svarsalternativ	Antal	Procent
Göra oanmält arbetsplatsbesök	416	41,6
Göra oanmälda hembesök	512	51,1
Rätt att komma in i någons bostad	21	2,1
Utföra spaning om en hög grad av misstanke finns och höga belopp betalas ut	408	40,8
Utbyta information med Skatteverket	647	64,6
Utbyta information med Polisen	356	35,6
Utbyta information med Arbetsförmedlingen	611	61,0
Hämta information på sociala medier på Internet som exempelvis Facebook och Instagram.	337	33,7
Vet ej	215	21,5

Bilaga 2

Korstabeller och redovisning av resultat från χ^2 -testen.

Tabell 1 Åldersfördelning för de fyra svarsprofilerna. Det fanns ingen relation mellan svarsprofilstillhörighet och ålder, $\chi^2(3) = 1.72$, $p = .63$

Ålder	Höglitarna	Låglitarna	Normgruppen	Skeptikerna	Total
20–34 år	38	41	60	44	183
35–65 år	110	123	226	135	594
Total	148	164	286	179	777

Tabell 2 Antal kvinnor och män inom de fyra svarsprofilerna. Det fanns ingen relation mellan kön och svarsprofilstillhörighet, $\chi^2(3) = 2.00$, $p = .57$

Kön	Höglitarna	Låglitarna	Normgruppen	Skeptikerna	Total
Kvinnor	85	90	145	94	414
Män	63	74	141	85	363
Total	148	164	286	179	777

Tabell 3 Respondenternas högsta uppnådda utbildningsnivå i relation till svarsprofilstillhörighet. Det fanns en signifikant relation mellan utbildningsnivå och svarsprofilstillhörighet, $\chi^2(6) = 14.18$, $p = .02$

Utbildning	Höglitarna	Låglitarna	Normgruppen	Skeptikerna	Total
Grundskola	12	11	10 ^a	15	48
Gymnasium	69	74	106	64	313
Universitet	67 ^a	79	168 ^b	100	414
Total	148	164	284	179	775

^a Den observerade frekvensen är signifikant lägre än förväntat av slumpen, $p < .05$.

^b Den observerade frekvensen är signifikant högre än förväntat av slumpen, $p < .05$.

Tabell 4 Antal respondenter som har och inte har haft ersättning under de senaste 5 åren från Försäkringskassan och/eller kontakt med Försäkringskassan under det senaste året i relation till svarsprofilstillhörighet. Det fanns en relation mellan att ha haft ersättning och/eller kontakt med Försäkringskassan och svarsprofilstillhörighet, $\chi^2(3) = 28.99, p < .001$

Har haft ersättning och/eller kontakt	Höglitarna	Låglitarna	Normgruppen	Skeptikerna	Total
Ej ersättning/kontakt	57 ^a	105 ^b	147	70 ^b	379
Ersättning/kontakt	91 ^b	59 ^a	139	109 ^a	398
Total	148	164	286	179	777

^a Den observerade frekvensen är signifikant lägre än förväntat av slumpen, $p < .01$.

^b Den observerade frekvensen är signifikant högre än förväntat av slumpen, $p < .01$.

Tabell 5 Antal respondenter som anser att Försäkringskassans kontroller bör minskas/bibehållas, ökas/kraftigt ökas och som inte har någon uppfattning om kontrollerna i relation till svarsprofilstillhörighet. Det fanns en relation mellan åsikter om kontroller och svarsprofilstillhörighet, $\chi^2(6) = 63.63, p < .001$

Kontroller	Höglitarna	Låglitarna	Normgruppen	Skeptikerna	Total
Minskas/bibehållas	43 ^b	9 ^a	84 ^b	37	173
Ökas/kraftigt ökas	76 ^a	139 ^b	140 ^a	110	465
Ingen uppfattning	29	16 ^a	62 ^b	32	139
Total	148	164	286	179	777

^a Den observerade frekvensen är signifikant lägre än förväntat av slumpen, $p < .05$.

^b Den observerade frekvensen är signifikant högre än förväntat av slumpen, $p < .05$.

Bilaga 3

Frågorna som ingick i webbenkäten.

Nummer	Fråga
1	Ålder:
2	Kön: Man Kvinna
3	Vilken är din högsta avslutade utbildning? Grundskola/folkskola Gymnasium Universitet/högskola Vet ej Vill ej uppge
4	Vilket civilstånd har du? Singel, bor hos mina föräldrar Singel, bor ensam Gift/sambo Änka/änkling Annat, specificera: Vill ej uppge
5	Huvudsaklig sysselsättning Heltidsarbetande Deltidsarbetande Egen företagare Hemmafru/hemmaman Studerande Mamma-/pappaledig Pensionär/ sjukpensionär Långtidssjukskriven Arbetslös Tjänsteledig Annan sysselsättning
6	Har du fått bidrag/ersättning från Försäkringskassan någon gång under de senaste fem åren? Ja Nej Vet ej/kommer ej ihåg

Nummer	Fråga
7	<p>Vilka av följande ersättningar/bidrag gällde det? (flera svar möjligt)</p> Aktivitetsstöd Arbetskadeföränta Assistansersättning Bostadsbidrag Föräldrapenning Handikappersättning Sjukersättning (förtidspension) Sjukpenning Tillfällig föräldrapenning (VAB) Underhållsstöd Vårdbidrag Annat, specificera: Vet ej Vill ej uppge
8	<p>Har du varit i kontakt med Försäkringskassan för egen del under de senaste 12 månaderna?</p> Ja Nej
9	<p>Har du ansökt om någon/några av följande ersättningar/bidrag från Försäkringskassan under de senaste 12 månaderna?</p> Aktivitetsstöd Arbetskadeföränta Assistansersättning Bostadsbidrag Föräldrapenning Handikappersättning Sjukersättning (förtidspension) Sjukpenning Tillfällig föräldrapenning (VAB) Underhållsstöd Vårdbidrag Annat, specificera: Vet ej Vill ej uppge Nej
10	<p>Har din ansökan om [ersättningen som angavs i fråga 9] beviljats? [för ersättningarna se fråga 9]</p> Ja, helt Ja, delvis Nej, ej beviljad Vet ej, väntar på beslut

Nummer	Fråga
11	<p>Anser du att du har fått ett rättvist beslut på din ansökan gällande [ersättningen som angavs i fråga 9]?</p> <p>1. Inte alls rättvist 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket rättvist Vet ej</p>
12_1	<p>Hur högt värdesätter du följande tre saker? Att det är enkelt för dig att söka en ersättning</p> <p>1. Inte alls viktigt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket viktigt Vet ej</p>
12_2	<p>Att ditt ärende handläggs fort</p> <p>1. Inte alls viktigt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket viktigt Vet ej</p>
12_3	<p>Att resultatet av handläggningen blir rätt utifrån det regelverk som Försäkringskassan har</p> <p>1. Inte alls viktigt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket viktigt Vet ej</p>
13_1	<p>Hur allvarliga tycker du att följande handlingar är? Att arbeta svart samtidigt som man får sjukpenning.</p> <p>1. Inte alls allvarligt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket allvarligt Vet ej</p>

Nummer	Fråga
13_2	<p>Att ta ut en extra sjukdag fast man hunnit bli frisk.</p> <p>1. Inte alls allvarligt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket allvarligt Vet ej</p>
13_3	<p>Att inte meddela att man bor ihop med någon för att få ut mer ersättning.</p> <p>1. Inte alls allvarligt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket allvarligt Vet ej</p>
13_4	<p>Att uppge felaktig inkomst för att få ut mer ersättning.</p> <p>1. Inte alls allvarligt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket allvarligt Vet ej</p>
13_5	<p>Att inte anmäla ändrade förhållanden som skulle minska storleken på bidraget eller ersättningen från Försäkringskassan.</p> <p>1. Inte alls allvarligt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket allvarligt Vet ej</p>
13_6	<p>Att ta ut tillfällig föräldrapenning (VAB) och vara hemma med barnen trots att de inte är sjuka.</p> <p>1. Inte alls allvarligt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket allvarligt Vet ej</p>

Nummer	Fråga
14	<p>Hur viktigt anser du att det är med en efterkontroll av utbetalningarna från Försäkringskassan så att de inte missbrukas?</p> <p>1. Inte alls viktigt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket viktigt Vet ej</p>
15	<p>Hur högt förtroende har du för att Försäkringskassans kontrollverksamhet sköter sitt arbete/uppdrag?</p> <p>1. Mycket lågt 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket högt Vet ej</p>
16	<p>Vilka befogenheter tror du att Försäkringskassans kontrollverksamhet har i dag? Kryssa i de alternativ som du tror stämmer</p> <p>Göra oanmält arbetsplatsbesök Göra oanmälda hembesök Rätt att komma in i någons bostad Utföra spaning om en hög grad av misstanke finns och höga belopp betalas ut Utbyta information med Skatteverket Utbyta information med Polisen Utbyta information med Arbetsförmedlingen Hämta information på sociala medier på Internet som exempelvis Facebook och Instagram. Vet ej</p>
17	<p>Har du upplevt att du personligen någon gång varit föremål för en kontroll av Försäkringskassan?</p> <p>Ja Nej</p>

Nummer	Fråga
18	<p>Vilken ersättning/bidrag gällde kontrollen?</p> Aktivitetsstöd Arbetskadeföränta Assistansersättning Bostadsbidrag Föräldrapenning Handikappersättning Sjukersättning (förtidspension) Sjukpenning Tillfällig föräldrapenning (VAB) Underhållsstöd Vårdbidrag Annat, specificera: Vet ej/minns ej Vill ej uppge
19	<p>Hur utfördes kontrollen av Försäkringskassan? (flera svar möjligt)</p> Brevkontakt Telefonkontakt Möte på Försäkringskassan Hembesök Arbetsplatsbesök Annan typ av kontroll, ange vilken:
20	<p>Hur upplevde du kontrollen som gjordes av Försäkringskassan? (flera svar möjligt)</p> Jag kände mig ifrågasatt Det kändes kränkande Det kändes helt okej Jag förstår att de måste genomföra kontroller Jag tyckte att kontrollen genomfördes på ett professionellt sätt Jag fick ett trevligt bemötande Jag fick möjlighet att ställa frågor Jag reflekterade inte så mycket över det Annat:
21	<p>Har ditt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet ökat eller minskat efter att du blev föremål för en kontroll?</p> Det har ökat Det har minskat Det är oförändrat
22	<p>Hur reagerar du när du läser i tidningen eller ser på nyheterna att Försäkringskassan har avslöjat någon som har fuskat och/eller återkrävt ersättning/bidrag? (flera svar möjligt)</p> Det är aldrig de riktigt stora bedragen som åker fast Det där är politisk propaganda Bra att de som utnyttjar systemet och skattepengar åker fast Försäkringskassan verkar ha en bra och fungerande kontrollverksamhet Försäkringskassan verkar betala ut ersättningar och bidrag för lättvindigt Det är synd att de jagar de redan utsatta i samhället Hoppas att personen får ett kännbart straff Annat:

Nummer	Fråga
23	<p>Ökar eller sjunker ditt förtroende för Försäkringskassans kontrollverksamhet när du nås av denna typ av nyhetsrapportering?</p> <p>1. Mitt förtroende sjunker 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mitt förtroende ökar Vet ej</p>
24	<p>Inom vilken eller vilka ersättningar skulle du tro att det finns störst anledning för Försäkringskassan att satsa på efterkontroller för att komma åt bidragsfusk? (max tre val)</p> <p>Aktivitetsstöd Arbetskadeföränta Assistansersättning Bostadsbidrag Föräldrapenning Handikappersättning Sjukersättning (förtidspension) Sjukpenning Tillfällig föräldrapenning (VAB) Underhållsstöd Vårdbidrag Annat, specificera: Vet ej Vill ej uppge</p>
25	<p>Inom vilken/vilka ersättningar tror du att det genomförs störst kontrollinsatser i dag? (max tre val)</p> <p>Aktivitetsstöd Arbetskadeföränta Assistansersättning Bostadsbidrag Föräldrapenning Handikappersättning Sjukersättning (förtidspension) Sjukpenning Tillfällig föräldrapenning (VAB) Underhållsstöd Vårdbidrag Annat, specificera: Vet ej Vill ej uppge</p>

Nummer	Fråga
26	<p>Vad har du för uppfattning om de kontroller som genomförs i dag hos Försäkringskassan?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Man bör ta bort kontrollerna 2. Man bör minska kontrollerna 3. De bör vara oförändrade 4. Man bör öka kontrollerna 5. Man bör kraftigt öka kontrollerna 6. Vet ej
27	<p>Hur effektiv tror du att Försäkringskassan är på att hitta personer som bidragsfuskar?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Inte effektiv alls 2. 3. 4. 5. 6. 7. Mycket effektiv <p>Vet ej</p>
28	<p>Hur vanligt tror du att det är med bidragsfusk, dvs. att man medvetet tar emot ersättning som man egentligen inte har rätt till?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Inte alls vanligt 2 3 4 5 6 7. Mycket vanligt <p>Vet ej</p>
29	<p>Hur stor tror du risken är för att bli upptäckt om man fuskar med bidrag?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mycket liten 2 3 4 5 6 7. Mycket stor <p>Vet ej</p>
30	<p>Vad tror du händer om man blir påkommen med att ha fuskat med ersättningar/bidrag från Försäkringskassan?</p> <p>Ingenting</p> <p>Man får betala tillbaka pengarna</p> <p>Man får betala tillbaka pengarna, och riskerar böter eller fängelse</p> <p>Vet ej</p>

Nummer	Fråga
31	<p>Rangordna följande fem områden efter hur viktiga de är för att du ska känna förtroende för Försäkringskassan (1 motsvarar det du anser är viktigast och 5 det du anser är minst viktigt)</p> <p>Att besluten blir de samma oavsett vilken handläggare som handlägger ärendet</p> <p>Att handläggningen är snabb</p> <p>Att Försäkringskassan ger ett gott bemötande</p> <p>Att Försäkringskassan har god kunskap om de ersättningar och bidrag som de handlägger</p> <p>Att lagar och regler följs</p>

I serien Socialförsäkringsrapport har följande skrifter publicerats under år 2014:

- 2014:1 Låg kunskap om jämställdhetsbonus. En enkätstudie 2013
- 2014:2 Mediebilderna av Försäkringskassan 2003–2012
- 2014:3 På väg in: Ungdomars liv och försörjning. Rapport från forskarseminarium i Umeå 15–16 januari 2014
- 2014:4 Sjukfrånvaro i psykiska diagnoser. En studie av Sveriges befolkning 16–64 år
- 2014:5 Förtroendet under kontroll? Analys av en enkätstudie om kontroller och förtroende